

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND

Karistusõiguse osakond

Agnes Adel

Korduvkuritegevuse ennetus Eestis ja Euroopas

Magistritöö

Juhendaja: professor Jaan Ginter

Tartu

2017

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Korduvkuritegevus	7
1.1. Korduvkuritegevuse mõiste määratlemine	7
1.2. Korduvkuritegevust mõjutavad tegurid	11
1.2.1. Soodustingimused.....	11
1.2.2. Seos vanuse, soo ja rahvusega.....	14
1.2.3. Seos haridusega	15
1.2.4. Seos perekonnaga	16
1.2.5. Seos töökoha olemasoluga.....	17
1.2.6. Seos sõltuvusprobleemidega.....	18
2. Korduvkuritegevuse ennetustöö Eestis, Ühendkuningriikides, Saksamaal ja Soomes	20
2.1. Kuriteoennetuse määratlus	20
2.2. Riigi roll korduvkuritegevuse ennetamisel.....	23
2.2.1. Kuriteoennetuse kriminaalpoliitika	26
2.2.2. Korduvkuritegevuse määr.....	27
2.3. Korduvkuritegevuse ennetamisel astunud sammud	31
3. Korduvkuritegevuse ennetamise tulevik Eestis.....	37
3.1. Vangistuse eesmärk	37
3.2. Töehõive vanglates.....	39
3.3. Kinnipeetavate avavanglasse paigutamine	44
3.4. Sõltuvusravi.....	47
Kokkuvõte	54
Summary: Prevention of recidivism in Estonia and in Europe	58
Kasutatud kirjandus	62
Kasutatud normatiivaktid	67
Kasutatud kohtupraktika.....	67

Sissejuhatus

Korduvkuritegevus on Euroopas laialt levinud probleemiks ning sama ka Eestis - üle 60% Eesti kinnipeetavatest ja kriminaalhooldusalustest on korduvkurjategijad.¹ Kõrge korduvkuritegevuse määraga kaasneb kõrge kinnipeetavate arv, probleemsete noorte hiline märkamine ning uimastitest põhjustatud kuritegude paljusus. Samuti piirkondadele, kus on kõrge korduvkuritegevuse määr, on iseloomulik ka kõrge kinnipeetavate määr, mis omakorda viitab kohalike omavalitsuste vähesele võimekusele kuritegude ennetamisel.² Korduvkuritegevuse kõrge tase ohustab kogu ühiskonna turvalisust, sest tihti on vabanenutel raske taasühiskonnastuda ja see võib viia uute kuritegude toimepanemiseni, mis on omakorda ohuks kogu ühiskonnale.

Karistuspoliitilised ja karistusõiguslikud küsimused ning probleemid on alati olnud ühiskonnas tähtsal kohal, kuid autor leiab, et korduvkuritegevuse ennetamise temaatika on vägagi aktuaalne. Eesti on kinnipeetavate arvu poolest Euroopas esirinnas³ ning kuna üle 60% kinnipeetavatest on korduvkurjategijad, siis oleks võimalik läbi korduvkuritegevuse ennetuse vähendada ka kinnipeetavate arvu. Eesti üritab aina enam liikuda heaoluühiskonna ja läänemaailma arengusuundade poole, kus on eesmärgiks võetud kinnipeetavate arvu vähendamine. Läbi vangistuse efektiivsemaks muutmise ja karistusalternatiivide rakendamise on võimalik vähendada reaalse vanglakaristuse määramisega seonduvat ressursi.

Karistusseadustikus (edasipidi KarS)⁴ on korduvuse all mõeldud vähemalt teist korda toimepandud kuritegu. KarS käsitleb korduvusena kuriteo toimepanemist korduvalt, kuid seejuures nõudmata seda, et eelneva kuriteo eest oleks isikut juba karistatud. Niisiis mõistetakse korduvkuritegevuse all neid kuritegusid, mille puhul on kurjategija küll varem toime pannud kuriteo, kuid ei pruugi olla selle eest karistatud.

Eestis on väga kõrge kinnipeetavate arv,⁵ kuid vangistus on kõige kahjulikum füüsilisele isikule kohaldatav põhikaristuse liik, kuna seeläbi toimub süüdlase desotsialiseerumine temale

---

¹ M-L. Sööt. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri. Lk 13. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/seletuskiri_kriminaalpoliitika_arengusuunad_aast

² Justiitsministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2017-2020, lk 16. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/justiitsministeeriumi_arengukava_2017-2020.pdf (17.03.2017)

³ R. Walmsley. World Prison Population List. World Prison Brief 2016. Kättesaadav arvutivõrgus: http://prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/world_prison_population_list_11th_edition_0.pdf (15.04.2017).

⁴ Karistusseadustik. - RT I 2001, 61, 364...RT I, 31.12.2016, 14.

⁵ World Prison Population List.

oluliste kontaktide katkemise näol, kohanemine passiivse vanglaeluga, erialaste oskuste vähenemine ja süüdlase häbimärgistumine.⁶ Käesolev töö analüüsibki, kuidas tänase vangistussüsteemi muutmise kaudu oleks võimalik vähendada ja seeläbi ennetada korduvkuritegevust.

Käesoleva magistr töö eesmärk on otsida võimalusi, kuidas tänase vangistussüsteemi muutmise kaudu oleks võimalik vähendada ja seeläbi ennetada korduvkuritegevust. Uurimisülesandeks on näidata, missuguseid tegevusi on Eestis siiani korduvkuritegevuse ennetamiseks rakendatud ja kuidas on kõrge korduvkuritegevuse määra probleemi käsitletud erinevates Euroopa riikides. Teiste riikide kogemusele toetudes toob autor välja konkreetseid näiteid ja soovitusi, läbi mille saaks efektiivsemalt ennetada korduvkuritegevust. Eeltoodust lähtudes on käesoleva töö hüpoteesiks, et välisriikide kogemusest on võimalik leida ideesid Eesti korduvkuritegevuse vähendamise abinõude väljatöötamiseks.

Teema aktuaalsust kinnitab ka asjaolu, et KarS § 69² jõustumisel aprillis 2011 tekkis võimalus asendada vangistus sõltuvusraviga. See võimalus oli algselt varem vangistusega karistamata isikute puhul ja kelle karistuse pikkus oli kuus kuud kuni kaks aastat ning ennetähtaegse vabastamise eeldusena ja rahalise karistuse asendusena. Kasutusvõimaluste laiendus toimus 08.03.2014, mil lisandus võimalus kasutada raviga asendamist ka isikute puhul, kes olid juba varem vangistusega karistatud.⁷ Nii andis 2011. aastal jõustunud võimalus asendada vangistus sõltuvusraviga suuremad võimalused rakendada vangistuse asemel alternatiivkaristusi. Kuigi eelnimetatud sihtrühma on laiendatud, on tänaseks seda siiski väga vähesel määral rakendatud.⁸

Töö koostamisel on kasutatud nii teoreetilist kui ka empiirilist materjali, millele autor oma analüüsid tugineb. Kirjutamiseks on kasutatud nii ajaloolist, süsteemset kui ka võrdlevat uurimismeetodit. Põhiliselt on kasutatud kvantitatiivset ja võrdlevat meetodit koos teoreetilises kirjanduses olevate materjalidega. See tähendab, et töös on välja toodud palju empiirilist, peamiselt uurimustega saadud andmeid, mida toetab vastavas erialakirjanduses olev teoreetiline materjal. Samuti on kasutatud mitmete erinevate riikide probleemikeskset võrdlust. Magistr töö eesmärgini jõudmiseks kasutab autor erinevate riikide uuringuid, õigusakte, neid kommenteerivaid allikaid ja õiguslaseid publikatsioone. Kasutatud on eesti-, inglise- ja vähesel määral ka saksakeelseid allikaid, mis on olnud kättesaadavad ennekõike raamatukogudes ja *online*-andmebaasides. Välisriikide uurimusi puudutavaid materjale on

---

⁶ J. Sootak, P. Pikamäe. KarS § 45/3.1. - Karistusseadustik. Komm. vlj. Tallinn: Juura 2015, lk 146.

⁷ G. Tamm, A. Markina. Uimastisõltlased Eesti karistussüsteemis. Uuringu tutvustus. Juridica, 2016, nr 3, lk 197.

⁸ Uimastisõltlased Eesti karistussüsteemis. Uuringu tutvustus, lk 197.

saadud peamiselt *Hein Online* andmebaasist, vastavate riikide justiitsministeeriumite kodulehekülgedelt ja välismaisest õiguskirjandusest.

Käesoleva töö autor tahab näidata, et kuigi kriminaalpoliitika üks arengusuundasid on olnud korduvkuritegevuse ennetamine ja vähendamine, ei ole see siiani täies mahus realiseerunud, pigem on tulemused olnud tagasihoidlikud. Probleemi laiemalt vaadates ei saa jätta tähelepanuta, et jälgida tuleb ka seda, et kinnipeetavate arvu vähenemisega ja alternatiivkaristuste rakendamisega ei väheneks ühiskonna turvalisuse tase. Ainult ressursikokkuhoiust ei saa kriminaalpoliitika elluviimisel lähtuda. Välismaistele uuringutele tuginedes saab siiski väita, et pehme karistuspoliitika on jätkusuutlikum ja edukam kui rõhutatult karm karistuspoliitika.⁹

Eesmärgist lähtuvalt on töö jaotatud kolme peatükki. Esimeses peatükis määratleb autor korduvkuritegevuse mõiste määratlusi Eesti ja välisriikide autorite poolt, samuti on käsitletud korduvkuritegevust soodustavaid asjaolusid. Välja toodud asjaoludeks on erinevate uuringute alusel kõige enam korduvkuritegevust mõjutavad tegurid - seosed vanuse, soo, rahvuse, hariduse, perekonna, töökoha olemasolu ja sõltuvusprobleemidega. Igas alapeatükis on kirjeldatud, kuidas konkreetne mõjutegur korduvkuritegevuse riski mõjutab.

Teise peatüki esimeses osas on määratletud kuriteoennetuse mõistet, millele järgneb Eesti ja teiste Euroopa riikide korduvkuritegevuse ennetamise kogemuste analüüs. Edasi võrdleb autor Eesti ja teiste riikide kehtivat regulatsiooni ja eesmärke, mida on Eestis ja teistes Euroopas riikides siiani rakendatud ennetamiseks korduvkuritegevust. Võrreldavateks riikideks valis autor Ühendkuningriigid, Saksamaa Liitvabariigi ja Soome Vabariigi. Eelnimetatud riigid osutusid valituks põhjusel, et neis on rakendatud erinevate lähenemistega kriminaalpoliitikaid, kus näiteks Ühendkuningriike iseloomustab karm kriminaalpoliitika,¹⁰ kuid Soome Vabariiki vastupidiselt pehme kriminaalpoliitika.¹¹

Kolmandas peatükis käsitletakse vaadeldud uurimustest ja analüüsides tuletatavaid võimalikke efektiivseid lahendusi korduvkuritegevuse ennetamiseks. Töö autor analüüsib konkreetsemalt kolme aspekti – tööhõivet vanglates, kinnipeetavate avavanglasse suunamist ja sõltuvusravi kohaldamist vangistuse asemel. Antud aspekte käsitleb autor seeõttu, et eelnevates peatükkides käsitletule tuginedes jõuab autor järeldusele, et need võiksid enim Eestis korduvkuritegevuse ennetamisel mõju avaldada. Seetõttu on just viimases peatükis

---

⁹ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri, lk 4.

¹⁰ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri, lk 8.

¹¹ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri, lk 4.

välja toodud võimalused, kuidas parendada korduvkuritegevuse ennetamisega seotud kitsaskohti Eestis.

Käesoleva magistritöö vormistamisel on järgitud Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilastööde kirjutamise ja vormistamise reegleid.¹²

Käesolevat magistritööd kõige enam iseloomustavad märksõnad on: retsidiivsus (jur.), kriminaalpreventsioon, vangistus, avavanglad, asenduskaristused.

---

¹² J. Sootak. Üliõpilastööde kirjutamise ja vormistamise juhend. Tallinn: Juura 2016.

1. Korduvkuritegevus

1.1. Korduvkuritegevuse mõiste määratlemine

Korduvkuritegevuse mõiste määratlemiseks tuleb esmalt lahti mõtestada lühidalt kuritegevuse mõiste ise. KarS § 3 lg 3 alusel on kuriteo puhul tegemist süütega, mille eest on põhikaristusena ette nähtud füüsilisele isikule rahaline karistus või vangistus ja juriidilisele isikule rahaline karistus. KarS § 4 jagab kuriteod esimese ja teise astme süütegudeks, mille eristamise aluseks on karistuse raskusaste. Süüteod omakorda jagunevad väärtegudeks ja kuritegudeks.

Kriminoloogia koolkondlikust hargnemisest olenemata tunnistatakse kuritegevuse eksisteerimist massilise nähtusena, millest tulenevalt on kuritegevuse lihtsaimaks definitsiooniks teatud ajavahemikus teatud territooriumil toimepandud üksikkuritegude summa. Lisaks üksiksüütegude aritmeetilisele summale on kuritegevusel omad seaduspärasused, mis erinevad üksiksüütegudes väljendust leidvatest seaduspärasustest. Sellest tulenevalt võib kuritegevust määratleda kui sotsiaalset nähtust, mis seisneb ühiskonnas kehtivate väärtuste kahjustamises, sotsiaalse kooselu normide ja sotsiaalse rahu rikkumises.¹³ Lühidalt kirjeldatuna on kuritegevus kuritegude toimepanemine, mille eest KarS näeb ette karistuse rakendamise. KarS käsitleb kuriteo toimepanemist korduvalt ning ei pea selle all silmas seda, et isikut oleks varem toimepandud kuriteo eest juba karistatud. Seega saab korduvkuritegevuse all mõista ka neid kuritegusid, mille eel on kurjategija varem kuriteo toime pannud, aga ei ole selle eest karistatud. Rahvusvaheliselt kasutatakse enim terminit retsidiivsus, mille osas on aga erinevaid lähenemisi. Eristatakse retsidiivi pärast kriminaalkaristust ja retsidiivi pärast varasema kuriteo toimepanemist. Korduvkuritegevuse all on praktiliselt igal pool silmas peetud, et see hõlmab mõlemat eelnimetatud varinati.

Seega võib korduvust jagada kaheks: faktiline ja juriidiline.¹⁴ Juriidilise korduvusena käsitletakse olukorda, kus isik on juba varasemalt süüdi mõistetud kohtuotsuse alusel ja seejärel paneb isik toime uue kuriteo. Faktiliseks korduvuseks loetakse olukorda, kus isik on toime pannud vähemalt kaks kuritegu, aga teda ei ole nende eest varasemalt süüdi mõistetud. Siinkohal on oluline analüüsida teo objektiivset avaldumist. Asjaolu, kas mitu sarnast tegu on kantud ühisest tahtlusest, on toime pandud ajalisruumilises mõttes lähestikku ja kas need on

---

¹³ J. Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003, lk 137.

¹⁴ RKKKm 26.05.2015 nr 3-1-1-61-15, p 11.1.

kolmandale isikule vaadeldavad kui üks ühtne tegu. KarS-is on korduvuse all mõeldud nii faktilist kui ka juriidilist korduvust ühiselt.

Termin retsidiivism tuleneb ladinakeelsest sõnast *'recidivus'*, mis tähendab tagasi langemist. Ühe tõlgenduse kohaselt tähendab see seda, et iga esmakordselt kuriteo toime pannud isik, kes paneb toime seejärel uue kuriteo, on retsidiivist.¹⁵ A. Ahvena, J. Salla ja S. Vahtruse läbiviidud uuringus "Retsidiivsus Eestis" on kirjas: "Tavaliselt mõistetakse retsidiivsuse all uue kuriteo toimepanemist pärast eelmise kuriteo eest süüdimõistmist (v.a reaalse vangistuse puhul) või pärast vanglast vabanemist."¹⁶ Uue kuriteo toimepanemise all on mõeldud isiku kinnipidamist (Eestis kahtlustatavana ülekuulamine), süüdimõistvat kohtuotsust või vangistust.¹⁷ Kuigi eelnimetatud indikaatorid võivad riigiti erineda, siis valdavalt kasutatakse just neid. Siiski tuleb iga uuringu ja statistika juures jälgida, mis indikaatorit on kasutatud, et võrdluste puhul oleksid lähtealused samad. Retsidiivsusmäära mõjutavad oluliselt kriminaalmenetluse toimingu liik, mille alusel retsidiivi fikseeritakse ja vaatlusperioodi pikkus ning esmase kuriteo liik. On selge, et varem kuriteo eest karistatutest jõuab vaatlusperioodi jooksul tagasi vanglasse vähem, kui neid jõutakse uues kuriteos kahtlustatavana kinni pidada.¹⁸ Seetõttu tuleb lisaks indikaatoritele jälgida ka uurimuse koostamise põhimõtteid, mille tõttu võivad retsidiivsusmäärad suuresti erineda.

Aastakümneid on korduvkuritegevuse toimepanemise uuringud olnud üks olulisi kriminoloogia uurimisvaldkondi. Korduvkuritegevuse taseme hindamiseks kasutatakse kahte meetodit: tagasivaatelised ja järgnevusuuringud. Neist esimeses vaadeldakse uuritava rühma puhul varem toimepandud kuritegusid ja nende arvu, mistõttu on üks levinumaid korduvkuritegevuse hindamise meetodeid vanglas karistust kandvate isikute andmed. Järgnevusuuring käsitleb korduvkuritegevust kui mingile sündmusele järgnevat käitumist teatud aja jooksul. Uuritavateks on enamasti süüdimõistetud ja vanglast vabanenud isikud. Ajaperiood, mil järgnevusuuringus jälgitakse uue kuriteo toimepanemist, on 1-5 aastat, üldjuhul kaks aastat.¹⁹ On riike, kus viiakse läbi uuringuid, kus vanglast vabanenute elukäiku jälgitakse veelgi pikema aja jooksul.²⁰ Pikemaajagsete uuringutega on võimalik jälgida

---

¹⁵ S. Ross, T. Guarnieri. Recidivism rates in a custodial population: the influence of criminal history, offence & gender factors. Criminology Research Council Grant 35/89. February, 1996, lk 7. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.criminologyresearchcouncil.gov.au/reports/35-89.pdf> (12.03.2017).

¹⁶ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri, lk 30.

¹⁷ A. Ahven, J. Salla, S. Vahtrus. Retsidiivsus Eestis. Justiitsministeerium: Tallinn 2010, lk 21. Kättesaadav arvutivõrgus:

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/retsidiivsus_eestis_justiitsministereium_2010.pdf (12.03.2017)

¹⁸ Retsidiivsus Eestis 2010, lk 7.

¹⁹ Retsidiivsus Eestis 2010, lk 7.

²⁰ Retsidiivsus Eestis 2010, lk 21.

korduvkurjategija võimalikke edusamme ja seejuures hinnata isiku poolt läbitud programmide omandatud teadmiste ja oskuste mõjusust ning mõju kestvust. Käesoleva töö autor leiab, et uuringute läbiviimine annab võimaluse hinnata kogu süsteemi, läbi mille saab hinnata lisaks kurjategija arengut või ebaõnnestumisi ja ka õigusasutuste tööd kurjategija mõjutamisel. Uuringute tulemusi arvestades on võimalik edendada ja vajadusel parandada tehtavaid ja planeeritavaid pingutusi, et efektiivsemalt korduvkuriteo ennetamise eesmärkideni jõuda.

2010. aastal koostasid A. Ahven, J. Salla, S. Vahtrus esimese retsidiivsuse järgnevusuuringu Eestis. Nimetatud meetod valiti põhjusel, et sel viisil saadakse mitmekülgsemat ja ulatuslikumat infot kui tagasivaatelistel uuringutega.²¹ Viidatud uuringus oli uue kuriteo sooritamise indikaatoriks isiku kahtlustatavana ülekuulamine. Kuigi märgiti, et see ei ole juriidiliselt korrektne, siis leiti, et arvestades andmete kättesaadavust ja teatud juhtudel ka kriminaalmenetluse pikkust, on just see meetod kõige otstarbekam. Samuti toodi välja, et prokuratuur lõpetab hulga kriminaalasju otstarbekuse kaalutlusel, mille puhul tekib küsimus, et kui kohus pole isiku süü osas seisukohta võtnud, siis kuidas peaks seda käsitlema uuringus. Indikaatori valikut kinnitab ka asjaolu, et paljudes teistes välisuuringutes on retsidiivsuse peamiseks indikaatoriks kahtlustatavana ülekuulamine, mis omakorda annab võimaluse retsidiivsusmäärasid rahvusvahelisel tasandil võrrelda. Alati tuleb meelde pidada, et kahtlustatavana ülekuulatud isiku puhul võidakse menetlus lõpetada või kohtus ta õigeks mõista.²²

Erinevate riikide korduskuritegevuse uuringute võrdluses tuleb alati esmalt vaadata, mis on olnud indikaatoriks. Antud töö autor leiab, et kahtlustatavana ülekuulamise kasutamine indikaatorina on eeltoodule toetudes igati õigustatud. Riikide võrdlustel tuleb lisaks indikaatori kasutamisele arvestada ka erinevate riikide seadusandluse erisustega, kus kõik kriminaalkorras karistatavad teod ei tarvitse olla ühesugused, mis omakorda võib statistika tulemusi mõjutada.

Domineerivaks uuritavaks situatsiooniks korduskuritegevuse puhul on see, kui isik, keda on varasemalt karistatud, paneb teatud aja jooksul toime uue kuriteo. Tegelikult korduskuritegevuse statistika koostamine on keeruline, kuna peamiselt saadakse andmeid politseist või kohtust, kuid need andmed ei tarvitse peegeldada tegelikkust, kuna kõiki kuritegusid ei avastata. Teine meetod andmete saamiseks on korduvkurjategijate küsitlemine

---

²¹ Retsidiivsus Eestis 2010, lk 7.

²² Retsidiivsus Eestis 2010, lk 10.

teel, aga see eeldab vastuste ausust oma rikkumiste kohta, mistõttu ei saa sellisel viisi andmete kogumist usaldusväärseks pidada.²³ Töö autor nõustub, et korduvkurjategijate küsitlemisel muutub andmete usaldusväärsus küsitavaks, mistõttu ei ole realistlik loota, et nad ausalt oma toimepandud kuritegude kohta andmeid jagaks.

Kriminaalseks karjääriks loetakse isiku liikumist läbi kriminaalse tegevuse, mis hõlmab endas lisaks kuritegude toimepanemisele ka isikule mõistetud karistusi. Eelnimetatud ei saa mõista üksühese vastavusena, sest kriminaalse karjääri hulka loetakse ametlikult fikseeritud kuritegude kõrval ka varjatud kuritegusid.²⁴ Retsidiivsuse puhul tuleb arvestada varjatud retsidiivsuse kahte aspekti. Esmalt need kuriteod, mis on toime pandud retsidiivisti poolt, aga pole ametlikult registreeritud, kuid ka need kuriteod, mis küll registreeritakse ametlikult, kuid jäävad avastamata ehk kahtlustatav jääb välja selgitamata. Käesolevas töös käsitleb autor korduvkurjategijate kuritegusid, mis on ametlikult politsei poolt registreeritud ja milles on ka kahtlustatav välja selgitatud.

Enamasti on korduvkurjategijatel välja kujunenud negatiivne suhtumine ühiskonda ja üritatakse säilitada kontakte kurjategijatest kaaslastega. Korduvkurjategijate seas on levinud tahe mitte töötada vanglas viibides ega ka vabaduses olles, samuti on nende haridustase madal. Järelikult tekib pikaajalise vanglakaristuse kandmise ajal vangistuses olevate isikute vahel omanäoline suhtluskultuur, kus kehtivad omad tavad ja reeglid, millest kinni peetakse. Selline tekkinud olukord on erinev ühiskonnas kehtivatest reeglitest ja tavadest.²⁵ Eeltoodust järeldades on sellisesse suhtlusringkonda jäädes väga raske omandada oskusi elamaks seaduskuulekat elu. Ka vabaduses olles jätkatakse sarnast elustiili ja suhtlemist samalaadsete isikutega, mistõttu on taasühiskonnastumine keerulisem. Kuna vanglast vabanenute korduvkuritegevuse määr on kõrgem kui kurjategijatel, kellele vangistuse asemel mõni muu karistusalternatiiv määrati,²⁶ mis küll viimastel aastatel on langema hakanud,²⁷ siis on nimetatud probleem kõige aktuaalsem.

---

²³ United Kingdom, Ministry of Justice. 2011 Compendium of re-offending statistics and analysis. 10 May 2011, lk 9. Kättesaadav arvutivõrgus:

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/199232/2011-compendium-reoffending-stats-analysis.pdf (12.03.2017)

²⁴ E. Raska. Kriminaalsühholoogia. Sissejuhatus ainesse. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS 2002, lk 168.

²⁵ R. Saart. Sissejuhatus kriminoloogiasse. Tallinn: RAS Kommuniprojekti trükikoda 1994, lk 13-14.

²⁶ A. Ahven. jt. Kuritegevus Eestis 2015, lk 90-91.

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_2015.pdf (12.03.2017)

²⁷ Kuritegevus Eestis 2015, lk 90-91.

1.2. Korduvkuritegevust mõjutavad tegurid

1.2.1. Soodustingimused

Kriminoloogilise faktorite teooria alusel põhjustavad kuritegevust üksikud inimest iseloomustavad kriminogeensed tegurid, nagu näiteks madal haridustase, tööpuudus, vaesus, keeruline lapsepõlv, perekonnaelu jne. Põhjalikumate uuringute pinnalt selgub aga, et selline käsitus ei ole õige. Iga eelnimetatud tegur on kriminogeenne ainult teatud kontekstis, kuid kuriteo toimepanemist soodustavad ka muud asjaolud.²⁸ Antud töö autor nõustub, et näiteks madal haridustase või keeruline lapsepõlv ei tingi koheselt olukorda, kus isikust saab kurjategija. Sellise olukorra tekkimiseks on vajalikud ka mitmed muud asjaolud, mis ajendaksid isikut kuritegusid toime panema. Korduvkuritegevuse põhjused langevad paljuski kokku kuritegevust ajendavate tingimustega, kuid sellele on omased spetsiifilised tegurid. Näiteks sotsiaalne ühiskond suhtub negatiivselt vanglakaristust kandnud isikutesse, mistõttu on neil tavaellu naastes ees ootamas ühiskonna negatiivne reaktsioon,²⁹ mis lisaks muudele faktoritele ajendab neid uuesti kuritegusid toime panema.

Mitmete isiksusteooriate kohaselt pole isiksus mitte ainult kaasasündinud omadus, vaid ka omandatud hoiak. Püütakse välja tuua isiksuse omadusi, mis võivad tingida kuritegeliku käitumise, näiteks agressiivsus, negatiivne enesehinnang jne. Õpitud abituse teooria kohaselt iseloomustab korduvkurjategijat jõuetus ja depressioon, mistõttu ei leita eesmärgipärasel käitumisel mõtet ja see peegeldub ka olukordades, kus õigusvastane käitumine oleks kontrollitav.³⁰ Järelikult kujuneb igäihe isiksus välja teatud aja jooksul, mida mõjutavad kõiksugused kõrvalised faktorid. Perekond, sõpruskond, elukoht ja kokkupuuted vägivallaga on vaid mõned näited sellest, mis mõjutavad isiksuse väljakujunemist.

2007. aastal viidi M. Raukase koordineerimisel läbi korduvkuritegevuse uuring, kus toodi välja, millisel arvamusel ollakse Soome vanglasüsteemis korduvkuritegevuse riski hindamisel. Soome vanglasüsteemi kohaselt leiti uuringus, et korduvkuritegevuse risk on seda suurem, mida (K. Hypen 2002, ref Kraas 2006, 10):

1. nooremalt on esimene õigusrikkumine toimunud;
2. raskem on viimane õigusrikkumine;

---

²⁸Kriminaalpsühholoogia 2007, lk 206.

²⁹Sootak/Pikamäe § 45/3.1.

³⁰Karistusõiguse alused 2003, lk 140.

3. nooremalt mõisteti esimene vangistus;
4. rohkem on olnud põgenemisi või põgenemiskatseid;
5. rangema režiimiga vanglas on oldud;
6. rohkem on olnud vägivallaepisoode;
7. lühem on olnud viimane vabaduses veedetud aeg;
8. pikem on kõigi vabaduskaotuslike karistuste aeg.³¹

Florida Vanglaosakonna 2001. aasta retsidiivsuseuuringust selgub, et korduvkuritegevust mõjutavateks faktoriteks on näiteks vanus, sugu, kriminaalse karjääri pikkus ja asjaolud, haridus, töösüste tase ja käitumine vanglas, samuti ka vangistuse pikkus.³²

Eelnimetatud 2007. aastal M. Raukase koordineerimisel läbiviidud uuringu käigus leiti kokkuvõtvalt, et erinevatele kriminoloogilistele ja sotsiaalsetele uurimustele toetudes on kindlaks tehtud üheksa tegurit, mis mõjutavad korduvkuritegevust (H. Hilborn, J.W. Hilborn, 45; Kasemets 2001, 14):

1. haridus;
2. tööhõive;
3. alkoholism ja narkomaania;
4. vaimne ja füüsiline tervis;
5. hoiakud ja enesekontroll;
6. institutsionaliseerumine ja eluoskused;
7. majutus;
8. materiaalne olukord;
9. perevõrgustikud.³³

2010. aastal A. Ahvena, J. Salla ja S. Vahtruse poolt koostatud retsidiivsuseuuringus toodi välja, kus mitmete riikide uuringud on näidanud, et retsidiivsusrisk on suurem meeste, nooremate, varem karistatute ja korduvalt vanglas viibinute puhul. Kõige retsidiivsemad on varavastaseid kuritegusid toime pannud inimesed. Väiksem on retsidiivsus naistel, vanematel ning raskeid isikuvastaseid ja seksuaalkuritegusid toime pannud isikutel.³⁴

---

³¹ M. Raukas (uuringu koordinaator). Retsidiivsus. Uuring korduvalt kriminaalkorras vabadusekaotusega karistatud noormeestest, vanuses 16-24, retsidiivsuse mõjuteguritest Eestis. *Sine loco*: Kuriteoennetuse Sihtasutus ja Mauritiuse Instituut 2007, lk 17.

³² Florida Department of Corrections. Recidivism Report, May 2001. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.dc.state.fl.us/pub/recidivism/2001/factors.html> (11.03.2017)

³³ Retsidiivsus 2007, lk 17.

³⁴ Retsidiivsus Eestis 2010, lk 10.

Ühendkuningriigi Sotsiaalse Tõrjutuse Üksus (ingl k *The Social Exclusion Unit*) leidis üheksa tegurit, mis mõjutavad korduvkuritegevust: haridus, tööhõive, narkootikumide ja alkoholi kuritarvitamine, vaimne ja füüsiline tervis, suhtumine ja enesekontroll, sotsiaalsed ja eluliselt vajalikud oskused, elukoht, majanduslik olukord ja võlad ning perekondlik võrgustik.³⁵

Korduva süüdimõistmise protsent on palju suurem vangidel, kes on kogenud varasemalt kodus vägivalda; on olnud lapsena emotsionaalselt, seksuaalselt või psüühiliselt väärkoheldud; on alaliselt või püsivalt koolist eemaldatud; kellel pole ühtegi haridus- ega tööalast kvalifikatsiooni.³⁶ Nimetatud tegurid on välja toodud ka teaduslike uuringutega, kus korduvat kurjategijat iseloomustab suurema tõenäosusega raskem minevik.³⁷ Analüüsitud uuringute alusel on võimalik tulla järeldusele, et kui isik on juba üles kasvanud keskkonnas, mis kallutab panema toime kuritegusid, siis on tal raske hiljem sellest loobuda ja ümber õppida. Sellised isikud ei oma piisaval tasemel teadmisi, kuidas õiguskuulekalt hakkama saada, mistõttu on nende abistamisel ja taasühiskonnastumisel toetamine väga tähtis, et nad need oskused üldse omandaks.

Mitmete erinevate loetelude üheks põhjuseks on asjaolju, et erinevate uurijate ja uuringite jaoks on olnud kättesaadavad erinevad andmed kurjategija erinevate aspektide kohta. Eelnimetatud Soome vanglasüsteem ja Florida Vanglaosakond on antud juhul jõudnud erinevate alusteni hindamaks korduvkuritegevuse riski. Soome vanglasüsteemis on residivsusrisiki hindamise puhul aluseks õigusrikkumine ja vanglaga seotud aspektid. Nimekirjast on tähelepanuta jäetud n.ö suurema pildi küsimused ja need asjaolud, mis on isiku kriminaalset karjääri põhjustanud. Florida vanglasüsteemis hinnatakse lisaks vangistuses oldud aja hindamisele ka isikut iseloomustavaid asjaolusid, näiteks oskuste tase. Käesoleva töö autor nõustub antud juhul Florida vanglasüsteemi käsitlemisega, sest isikut ei saa hinnata ainult vanglas veedetud aja ja sealt tulenevate asjaolude pinnalt. Vangla ei ole isiku loomulik keskkond ja seetõttu ei saa ainult vanglas oldud aja põhjal isikut hinnata. Kõiki faktoreid tuleb vaadata kogumis, et oleks võimalik vältida olukorda, kus isik paneb kuritegusid toime korduvalt. Teaduslikele uuringutele toetudes on korduvkuritegevuse riski hindamisel aluseks võetud isiku eelnevat elukäiku ja teda ennast iseloomustavad asjaolud. Töö autor on seisukohal, et kõiki eelnimetatud kirjeldavaid asjaolusid tuleks hinnata koos. Parima ennetamise lähtekoha annaks see, kui kättesaadavad oleksid andmed kõikide eelnimetatud

---

³⁵ United Kingdom. Social Exclusion Unit, Reducing re-offending by ex-prisoners, July 2002, lk 2. Kättesaadav arvutivõrgus: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.cabinetoffice.gov.uk/media/cabinetoffice/social_exclusion_task_force/assets/publications_1997_to_2006/reducing_summary.pdf (17.03.2017)

³⁶ UK, Ministry of Justice 2011, lk 5.

³⁷ Kriminaalpsühholoogia 2007, lk 206.

erinevate aspektide kohta. Korduvkuritegevuse riski hindamisel on oluline nii isiku eelnev elukäik, kui ka õigusrikkumistega seotud asjaolud. Nagu ka eelnevalt mainitud, siis ainuüksi asjaolu, et isikul on madal haridustase, ei tingi kohe tagajärge, et tegemist on korduvkurjategijaga. Samas on oluline näiteks jälgida, millal on toime pandud esimene kuritegu. Mida vanemas eas see toimunud on, seda väiksem on tõenäosus, et tegemist on korduvkurjategijaga.³⁸ Parameetrite valikul tuleb lähtuda konkreetsest situatsioonist ja analüüsida isikule omaseid asjaolusid, minevikku ja ka isiksust.

1.2.2. Seos vanuse, soo ja rahvusega

Väikesele osale inimestest on omane püsiv kriminaalne käitumine, mis enamasti saab alguse juba alaealisena, seda just eriti noorte meessoost isikute hulgas.³⁹ Vanusega langeb korduvkuritegevuse tõenäosuse tase.⁴⁰ Ka 2014. aasta Florida Vangla retsidiivsuuringu tulemus annab alust väita, et korduvkuritegevuse ennetamisel tuleb eelkõige tähelepanu pöörata noorematele seaduserikkujatele. Eelkõige just meessoost kurjategijatele, sest naisvangidel on korduvkuritegevuse tase palju madalam kui meesvangidel.⁴¹ Samale seisukohale asusid ka 2010. aastal A. Ahvena, J. Salla ja S. Vahtruse poolt läbiviidud uuringus „Retsidiivsus Eestis“ osalenud prokurörid ja kohtunikud, kes tuginesid oma vastustes igapäevakogemustele.⁴² Prokuröride ja kohtunike arvamuse järgi tegelike riskide hindamise puhul tuleb arvestada, et tegemist on subjektiivsete hinnangutega. Kurjategija rahvust prokurörid ja kohtunikud seevastu oluliselt korduvkuritegevuse riski mõjutavaks teguriks ei pidanud.⁴³ Antud juhul tuleb arvestada asjaoluga, kuidas kohtunikud ja prokurörid riske hindavad ja tajuvad, sest tegelikud korduvkuritegevuse riskid on Eestis erinevatel rahvustel siiski erinevad.

Tulenevalt 2014. aasta Florida Vangla retsidiivsuuringu uuringust võib kokkuvõtlikult järeldada, et kui isik satub kuritegelikule teele juba noorena, siis suure tõenäosusega ta jätkab seda ka täiskasvanuna ja seda suurema tõenäosusega ta rohkem kuritegusid toime paneb. Noorelt kuritegelikule teele sattunud isikud ei suuda oma käitumisele vajalikke tagajärgi näha

---

³⁸ Florida Department of Corrections. 2014 Florida Prison Recidivism Study, June 2015.

³⁹ Kriminaalpsühholoogia 2007, lk 169.

⁴⁰ Florida Department of Corrections. 2014 Florida Prison Recidivism Study, June 2015.

⁴¹ Florida Department of Corrections. 2014 Florida Prison Recidivism Study, June 2015.

⁴² Retsidiivsus Eestis 2010, lk 88.

⁴³ Retsidiivsus Eestis 2010, lk 88.

ja nende põhjal järeldusi teha. Nad kasvavad ülesse ja jõuavad täiskasvanuikka teadmisesega, et selline käitumine on nende endi hulgas akspeteeritav. Neil puuduvad oskused ja teadmised seaduskuulekalt tegutseda.

1.2.3. Seos haridusega

Tänapäeval läbi viidud uuringute tulemused näitavad, et madala intelligentsuse ja kuritegeliku käitumise vahel on selge seos – kurjategijate üldine vaimne võimekus on madalam kui seaduskuulekatel kodanikel.⁴⁴ Hirschi ja Hindelgandi (1977) avaldatud artiklis analüüsiti kokkuvõtvalt kõiki varasemaid uuringuid ja leiti, et IQ tunnusest ennustab kriminaalset käitumist sama hästi kui rass ja sotsiaalne klass, aga paremini kui perekonna staatus. Eelnimetatud seoses kahtlevad vähesed autorid, kuid samal ajal on kurjategijate hulgas vähe keskmisest oluliselt madalama intelligentsusega isikuid. Retsidivistide IQ tase on madalam kui ühekordselt karistatud kurjategijail, millest tulenevalt ennustab madal IQ paremini korduvat kuritegelikku rikkumist kui ühekordset või harva kuritegelikku rikkumist.⁴⁵ Järelikult on kõrgema haridustasemega isikute korduvkuritegevuse risk väiksem, kui madalama haridustasemega kurjategijail. Kuna retsidivistide IQ tase on madalam kui ühekordselt karistatud kurjategijail, järeldab autor, et kõrgema IQ tasemega kurjategijail on kergem taasühiskonnastuda ja oma tegevuse tagajärgedest aru saada.

Uuringute alusel saab väita, et haridus mõjutab korduvkuritegevust nii nooremas eas kui ka vanemas eas.⁴⁶ Nooremate isikute puhul on hariduse omandamine tähtis tuleviku mõttes, et tagada enda konkurentsivõime tööturul ja oleviku mõttes, sest hariduse omandamine sisustab aega ja aitab mõista ühiskonnas kehtivaid reegleid. Ilma selleta on kerged tekkima valearusaamad akspeteeritavatest tavadest, mistõttu on oluline tagada, et noored inimesed koolis kindlasti käiksid ja selle ära lõpetaksid. Hariduse omandamine ja kutse saamine on seotud vanemaks saades töökoha leidmisega. Vanemate isikute puhul loob hariduse omamine üldjuhul parema võimaluse töökoha olemasoluks, mistõttu ei ole põhjust näiteks omakasu motiivil kuritegusid toime panna, sest sissetulekut teenitakse seaduslikul teel. Haridustee katkemine on korduvkuritegevuse riski suurendamise üks olulisi tegureid.

---

⁴⁴ Kriminaalpsühholoogia 2007, lk 89.

⁴⁵ Kriminaalpsühholoogia 2007, lk 93.

⁴⁶ Kriminaalpsühholoogia 2007, lk 89.

1.2.4. Seos perekonnaga

Mitmetes uurimustes on leidnud tõestust asjaolu, et perekond ja lapse kasvukeskkond mõjutavad oluliselt lapse kuritegelikule teele sattumist või mittesattumist, mistõttu on paljud noored kurjategijad pärit perekondadest, kus on olnud nii majanduslikud kui ka sotsiaalsed probleemid.⁴⁷ Vanglasse sattudes on kurjategija sotsiaalne võrgustik kas juba lagunenu või lagunemas ning vanglast vabanedes leitakse üles “vanad või uued sõbrad” ja minnakse lihtsama vastupanu teele ja sealt tagasi vanglasse.⁴⁸ Eelkirjeldatud käitumismustrist kujuneb välja pidev ring, millest kurjategijal on raske välja murda. Selle tulemusena kulutab ühiskond pidevalt ressursse samade isikute tabamiseks ja karistamiseks. Käesoleva töö autor leiab, et efektiivsem oleks ennetada seda olukorda ja tegeleda algse probleemi põhjusega. Ressursi võiks ümber jagada just sellise suunitlusega, mitte kulutada seda ainult isikute karistamiseks.

Vastavalt uuringutele on kindlaks tehtud, et kolmandik kinnipeetavaid kaotab vanglakaristust kandes elukoha ja rohkem kui kaks viiendikku kaotab kontakti oma perekonnaga, mistõttu suurendab vanglakaristus retsidiivsusega seonduvaid tegureid (H. Hilborn, J.W. Hilborn 2004, 45).⁴⁹ Taasühiskonnastumise puhul on oluline, et kui kinnipeetav vabaneb, siis oleks teda seal ees ootamas tugisüsteem perekonna näol. Perekond pakub võimalusel nii emotsionaalset kui ka materiaalselt toetust näiteks elukoha leidmisel. Seega on oluline säilitada ja toetada suhteid perekonnaga. Perekonna toetus on oluline ka selliste korduvkurjategijate puhul, keda ei ole karistatud reaalse vanglakaristusega, et kurjategija võimalused paranemisteel suureneksid. Vanglad oma erinevate rehabilitatsiooniprogrammide ja sotsiaaltöötajatega töötavad selle nimel. Perekonnasuhete puudumisel peab kinnipeetule ja korduvalt karistatud isikule abi pakkuma ametnike võrgustik.

Perekonna toetus on korduvkuritegevuse riski ennetamisel väga tähtsal kohal, sest vanglakaristuse lõppedes peab süüdimõistetud uuesti ühiskonnas hakkama saamisega harjuma ja elama seaduskuulekat elu.⁵⁰ Ka korduvkurjategijate puhul, keda ei ole reaalse vanglakaristusega karistatud, on perekonna toetus olulisel kohal, sest perekond mõjutab isiku

---

⁴⁷ Retsidiivsus 2007, lk 18.

⁴⁸ Retsidiivsus 2007, lk 44.

⁴⁹ Retsidiivsus 2007, lk 20.

⁵⁰ Social Exclusion Unit, Reducing re-offending by ex-prisoners, July 2002, lk 2.

igapäevast elu. Samuti tuleb asuda uuesti õppima või tööle ja perekond saab pakkuda motivatsiooni ja toetust, et isikul oleks tahtmist ja oskusi seda teha.⁵¹

1.2.5. Seos töökoha olemasoluga

Erinevate uuringute alusel on kuritegevuse ja tööpuuduse vahel tugev seos. 2001. aasta detsembri seisuga oli Eestis registreeritud töötute arv 49 163⁵² ja registreeritud kuritegude arv 58 497.⁵³ Võrdluseks 2016. aasta detsembri seisuga oli Eestis 28 438 registreeritud töötut⁵⁴ ja registreeriti 28 986 kuritegu.⁵⁵ Siiski ei ole selline seos alati nii selgesti esinev. Teatud arv kinnipeetavaid kaotab karistuse kandmise ajal töökoha, mistõttu tuleb vabanenud vangide puhul pöörata suurt tähelepanu nende tööhõive korraldamisele. Uuringutega on leitud, et vanglast vabanedes on tavaeluga harjumine korduvkurjategijale väga raske, sest siiani pole ta seaduskuulekalt elanud, samas seaduskuulekat elamist ühiskond neilt just ootabki. Kuigi vanglast vabanemine on ühelt poolt suureks kergenduseks, on pikk vanglas veedetud aeg muutnud kurjategijad abituks tavaelu suhtes. Lisaks oskuste puudumisele töötösimisel ja sellega kaasnevate tegevuste osas, peavad retsidiivid toime tulema ühiskonna negatiivse reaktsiooniga kurjategijatesse.⁵⁶

Korduvkuritegevuse ennetamisel peab tegelema eelnimetatud probleemidega, et vahetult vanglast vabanenud isikul tekiks oskused uuesti ühiskonnas hakkama saada. Ennetustöö tulemusena aitaksid eesmärki täita erinevad sotsiaalsed programmid, mille läbimist alustatakse juba vanglas ja jätkatakse vabaduses olles, et üleminek oleks piisavalt sujuv. Samuti kurjategijate puhul, kellele on karistuseks määratud näiteks ühiskondlikult kasulik töö, on oluline, et neid suunatakse ja vajadusel aidatakse töö leidmisel.

---

⁵¹ Retsidiivsus 2007, lk 20.

⁵² Eesti Töötukassa. Peamised statistilised näitajad. Registreeritud töötus 1993-2017. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.tootukassa.ee/content/tootukassast/peamised-statistilised-naitajad> (13.03.2017)

⁵³ J. Saar jt. Kuritegevus Eestis 1991-2001. Tallinn: Juura 2002, lk 55.

⁵⁴ Eesti Töötukassa. Peamised statistilised näitajad. Registreeritud töötus 1993-2017.

⁵⁵ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018: 2016. aasta täitmise ettekande lisa Riigikogule. Kuritegevus Eestis, 2016. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kriminaalpoliitika_arengusuundade_taitmine_2016_lisa.pdf (13.03.2016)

⁵⁶ Retsidiivsus, lk 90.

1.2.6. Seos sõltuvusprobleemidega

Korduvkuritegevuse suurimateks mõjutajateks on eelkõige sõltuvusprobleemid ja hilisem toimetulematus.⁵⁷ 81% vangidest olid enne süüdimõistmist mingil ajahetkel tarvitanud narkootikume.⁵⁸ 2008. aastal oli ligikaudu 20% vanglas viibivatest ja 30% vahialustest isikutest narkosõltlased.⁵⁹ Praeguse seisuga on olukord selles osas halvenenud. Eestis on ligikaudu üks kolmandik vangidest narkosõltlased ning nende osakaal vangide hulgas on viimastel aastatel tõusnud: kui 2012. ja 2013. aastal moodustasid narkosõltlased 29% kõikidest vangidest, siis 2014. aastal oli vastav näitaja 36% ning 2015. aastal 35%.⁶⁰ Narkosõltlaste arvu vähendades oleks võimalik vähendada ka retsidivistide arvu.⁶¹ Käesoleva töö autor on seisukohal, et sõltuvusprobleemidega korduvkurjategija puhul peab asenduskaristusena kaaluma sõltuvusravi. Kui kurjategijat ajendas kuritegu toime panema sõltuvusest tulenevad põhjused, siis probleemi ei lahenda isiku ühiskonnast iseoleerimine ilma, et pöörataks tähelepanu probleemi tuumale. Vanglast vabanedes või näiteks elektroonilise valve all olevat kurjategijat ei mõjuta kuritegudest hoidumisest ainult karistuse kartus üksi, kui kuritegu ajendas toime panema sõltuvusest tingitud asjaolud. Sõltuvuse tõttu jätkab kurjategija kuritegude toimepanemist niipea kui selleks tekib võimalus.

2010. aastal A. Ahvena, J. Salla ja S. Vahtruse poolt läbiviidud uuringus leiti, et nii alkoholi- kui ka narkosõltuvus on tugev retsidiivsusele kallutav tegur. Narkosõltuvust peeti alkoholisõltuvusest suuremaks retsidiivsusriski mõjutavaks teguriks, sest sellest sõltuvusest on raskem vabaneda.⁶² Sõltuvusprobleemid on korduvkuritegevuse ennetamisel üheks suurimaks murekohaks. Autor on seisukohal, et erinevalt mõnest teisest kuritegevust või korduvkuritegevust mõjutavast tegurist, saab sõltuvusprobleemidega tegeleda ja neid parandada. Kuigi narkosõltuvust peetakse suuremaks probleemiks kui alkoholisõltuvust, tuleb kindlasti tegeleda mõlema probleemiga. Korduvkuritegevuse ennetamisel tegeletaksegi kuriteo toimepannud isiku käitumismustri muutmisega. Seda, mis on ja mis võiksid olla

⁵⁷ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018, lk 30.

⁵⁸ Ministry of Justice 2011, lk 6.

⁵⁹ A. Ahven, E. Hillep. Narkoravi õigusrikkujatele. Justiitsministeerium. Tallinn 2008, lk 12. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/4941/1/Ahven2008.pdf> (17.03.2017)

⁶⁰ G. Tamm, A. Talu, A. Markina, A. Villenthal, S. Espenberg, J. Tourunen & U. Varblane. Narkosõltlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis. Tartu: Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringu tekeskus 2016. EV Justiitsministeerium, lk 39.

⁶¹ Narkoravi õigusrikkujatele, lk 12.

⁶² Retsidiivsus Eestis 2010, lk 90.

võimalikud lahendused sõltuvusprobleemidega võitlemisel, analüüsib autor järgnevates peatükkides.

2. Korduvkuritegevuse ennetustöö Eestis, Ühendkuningriikides, Saksamaal ja Soomes

2.1. Kuriteoennetuse määratlus

Kui varasemalt on kuritegevuse vähendamisel olnud põhirõhk tagajärgedega tegelemisel, siis tänapäeval iseloomustab seda ennetustegevus. Tagajärgedega tegelemine on kindlasti kuritegevusevastases võitluses tähtsal kohal, kuid uurimustele tuginedes ei vähenda see korduvkuritegevuse riski piisaval määral, teatud juhtudel mõjub isegi vastupidiselt.⁶³ Ennetustegevusega kaasnevad omad riskid, kus ennetustöö elluviijal peab olema piisavalt eelinfot ja teadmisi, et ette näha tulevikus tekkida võivaid situatsioone. Siiski õigustab risk ennast ühiskonna turvalisuse nimel ära.⁶⁴ Korduvkuritegevuse ennetamise puhul tuleb mõista ka paratamatult juba tagajärgedega tegelemist. Kuivõrd korduvkurjategija on isik, kes on juba kuriteo toime pannud, siis korduvkuritegevuse ennetamisel reageeritakse esimesele kuriteole ning seeläbi väheneb risk uute kuritegude toimepanemisel.

Kriminaalpreventsioon (lad *praevenio* – ennetamine, ärahoidmine; *prae venio* – ette jõudma, ennetama) tähendab riigi ja ühiskonna organisatsioonide ametialast või vabatahtlikku tegutsemist süütegude ennetamisel. Kuna kuritegevuse ennetamine ja ärahoidmine tervikuna on ilmselt mõeldamatu, on kriminaalpreventsioon suunatud õigusrikkumiste ärahoidmisele, nende esinemiste vähendamisele ja ennetamisele. Eelnimetatu on kuriteoennetuse liialt üldine määratlus, eriti kui realistlikust vaatepunktist lähtudes tunnistada lootusetuks eesmärgiks täielikult likvideerida kogu kuritegevus.⁶⁵ Antud töö autor nõustub, et oleks utoopiline loota kuritegevuse ärahoidmisele tervikuna, eesmärgid tuleb püstitada reaalsed, et neid oleks võimalik täita. Arvestada tuleb seejuures kohalikule elustikuolule iseloomulikke omadusi ja võimalikku kasutatavat ressursi.

Kuigi kuriteoennetuse peamine eesmärk on vähendada kuritegevust, siis teatud olukordades ei pruugi see võimalik olla (nt impulsiivsed kuriteod ja vaimuhaiguse käes kannatavad kurjategijad). Sellisel juhul on eesmärgiks vähendada kuriteoga tekitatud kahju kannatanule, mis võib väljenduda kas füüsiliselt, psühholoogiliselt, majanduslikult. See vähendab hirmu ja

---

⁶³ I. Ekuwe. R. Jones. Finnish Criminal Policy: From Hard Time to Gentle Justice. The Journal of Prisoners on Prisons, Vol. 21, No. 1&2 (June 2012), lk 173.

⁶⁴ Preventing Crime: Current Issues and Debates, lk 1.

⁶⁵ J. Sootak. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 2015, lk 26.

suurendab turvatunnet, mida on kurjategija kuriteoga tekitanud kannatanule, tema perekonnale ja kogukonnale.⁶⁶

2011. aastal vastu võetud ja 2014. aastal rakendunud korrakaitseaduses (KorS)⁶⁷ on olulisel kohal ka kuritegevuse ennetus. KorS § 17 alusel on süütegude ennetamine tegevus, mille eesmärgiks on süütegude ja muude korrarikkumiste ärahoidmine, süütegude soodustegurite mõju vähendamine ning avaliku korra tagamine.

Vastavalt KorS §-le 18 on süütegude ennetamise meetmed:

- 1) Sotsiaalsed ja kasvatuslikud ennetusmeetmed – süütegeusid põhjustavate tegurite mõju vähendamine eelkõige sotsiaal-, haridus-, pere-, noorte-, kultuuri-, alkoholi- ja narkopoliitika abil;
- 2) Olustikulised ennetusmeetmed – süütegude toimepanekule kalduvate isikute või kriminogeensete olukordade mõjutamine ja kohtade jälgimine;
- 3) Tagajärgede kõrvaldamise meetmed – tegevus süütegeusid toimepannud isikute korduvrikkumiste toimepanemise ärahoidmiseks ja õiguskorra kaitsmiseks, samuti süütegudega tekitatud kahju hüvitamisele kaasaaitamine.

Sotsiaalsete ja kasvatuslike ennetusmeetmete all mõeldakse kuritegude ennetamisstrateegiaid, mis põhinevad kuritegevust põhjustavate faktorite mõjutamisel, mille abil luuakse vajalikud eeldused ja tingimused kõikide isikute sotsialiseerimiseks. Sotsiaalsete ja kasvatuslike ennetusmeetmete eesmärgiks on tagada isikutele juba enne väär- või kuriteo toimepanemist vajalikud sotsialiseerumist soodustavad tegevused. Sarnaselt eelnimetatud ennetusmeetmele on olustikuliste ennetusmeetmete eesmärgiks ennetada süütegeusid juba enne nende toimepanemist. Nende kahe ennetusmeetme erinevuseks on see, et olustikulise ennetusmeetme eesmärgiks on mõjutada isikuid, kelle kuritegevusele kaldumise risk on suurem kui teistel. Süütegude tagajärgede kõrvaldamise ennetusmeetmete eesmärgiks on eelkõige karistusõiguslikud ja politseilised meetmed korduvkuritegevuse vähendamiseks. Seega, kui kuritegu on juba toime pandud, siis on eesmärgiks ära hoida võimalikud järgnevad kuriteod. Olustikulise ennetustöö sihtgrupiks on isikud, kes on juba mõne süüteo toime

---

⁶⁶ Ministry of Justice, Finland. National Council for Crime Prevention. Working Together for Safer and More Secure Communities. Helsinki 2016, lk 11. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.rikksentorjunta.fi/material/attachments/rtn/rtn/julkaisut/julkaisutomjartn/gtZNW6awB/Working_Together_National_Crime_Prevention_Programme_2016-2020.pdf (17.03.2017)

⁶⁷ Korrakaitseadus. - RT I, 22.03.2011,4...RT I, 02.12.2016, 6

pannud ja potentsiaalsed kurjategijad, vastupidiselt sotsiaalsele ja kasvatuslikule ennetustööle, mis on suunatud kogu ühiskonnale.⁶⁸

Kuriteoennetus hõlmab endas mitmeid tegevusi, mis on seotud suure hulga käitumuslike riskidega, mida mõjutavad era- ja avalikud grupid, organisatsioonid või üksikisikud. Mitmeid aastaid oli kuriteoennetus peamiselt politsei ja teiste justiitsüsteemis töötavate ametnike ülesanne, kuid tänapäeval on see muutunud.⁶⁹ Kuriteoennetuse rakendamine ja läbiviimine ei ole enam ainult vastavate riigiastutuste vastutus.⁷⁰ Töö autor nõustub, et kuritegevusega tegelemine ja selle ennetamine tervikuna on kogu ühiskonna ülesanne. Kui panna eelnimetatud ülesanne vaid loetud ametnike kanda, siis võib julgelt väita, et kuritegevuse vähendamisest sellises mõõtnes nagu loodetakse, midagi välja ei tule. Käesoleva töö esimeses peatükis määratleti, et kuritegevus on sotsiaalsete normide rikkumine. Vähim, mida ühiskond ise kuritegevuse ennetamise juures teha saaks, on muuta ennast kuritegevusele vähem haavatavamaks, et mitte sattuda olukordadesse, kus kuriteo ohvriks sattumise risk on suur. Seeläbi suurendatakse ühiskonnas turvalisust ja üleüldist heaolu. Mitmete õigusasutuste ja tegevusvaldkonna gruppide koostöös on võimalik seeläbi ka ennetada korduvkuritegevust.

Kogukonna jaoks on kuriteoennetuse puhul oluline lõpptulemus, et ennast enda elukohas, teiste kodanike seas ja üleüldiselt turvaliselt tunda. Sellest tuleneb vajadus käsitleda kuriteoennetust ka poliitika ühe osana, mida toetab ka mitmete riikide eeskuju, kus on juba liigutud kohalikul tasandil turvalisuse olulisusele rõhuvale poliitikale.⁷¹ Tähtis on tegeleda kuriteo ennetamisega kohalikul tasandil, sest iga ühiskond on erinev ja igas ühiskonnas on neile omased kitsaskohad ja probleemid, millele tuleb läheneda individuaalselt. Seetõttu tuleb ka välisriikide ennetusprogrammidesse ettevaatlikult suhtuda, sest kui välisriigis on mõni strateegia edukalt töötanud, siis see ei taga sama strateegia edukust mõnes teises riigis. Analüüsid, missuguse ennetusstrateegia kasuks otsustada, tuleb arvesse võtta mitmeid asjaolusid, sealhulgas kohalikku ajalugu ja elanikkonna mitmekesisust. Edukaid ennetusstrateegiad läbi viies võidab ühiskond tervikuna.

---

⁶⁸ Hirvoja, M. jt. Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri, lk 43-44.

⁶⁹ T. Gabor. Preventing Crime: Current Issues and Debates. Canadian Journal of Criminology. January 1990. Vol. 32 No. 1, lk 1.

⁷⁰ Federal Ministry of Justice. Federal Republic of Germany. Crime Prevention and Criminal Justice. Berlin 2010, lk 10. Kättesaadav aruvitvõrgus:

http://www.bmjbv.de/SharedDocs/Downloads/EN/StudienUntersuchungenFachbuecher/Crime_Prevention_and_Criminal_Justice_United_Nations_Congress_2010.pdf?__blob=publicationFile&v=3 (17.03.2017)

⁷¹ J. Veemaa jt. Kuriteoennetus kohalikul tasandil Eestis. 2016, lk 20-21. Kättesaadav aruvitvõrgus:

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuriteoennetus_kohalikul_tasandil_lopparuanne.pdf (17.03.2017)

On arvatud, et kui näiteks investeerida lapsevanemate koolitustesse lapse kasvatamise abistamiseks ja panustada sellesse, et noored kooli lõpetaksid, siis see on 2-3 korda efektiivsem kuritegude ennetamisel täiskasvanu eas. Eelnimetatud tegevus on jätkusuutlikum kui mõni teine samamahuline investeering järelevalvetegevusse või retsidivistide pikaegne vangistus.⁷² Järelikult tasub kuriteoennetus ära.

2.2. Riigi roll korduvkuritegevuse ennetamisel

Eestis läbiviidud kuriteoennetusalaalastest uuringutest nähtub, et kuriteoennetuse tugisüsteemide praktiseerimine ja arendamine on kohalikul tasandil olnud raskendatud, mistõttu on ennetustöö läbiviimine vähese jätkusuutlikkusega. Samuti on uuringud näidanud, et eelnimetatud olukorra parandamiseks on vajalik senisest enam tähelepanu pöörata kuriteoennetuse olulisuse teadvustamisele kohalikul tasandil ja kohaliku omavalitsuse rolli tõhustamisele ennetusprotsessis. See omakorda nõuab kohaliku tasandi kuriteoennetuse korraldusliku poole ja sekkumispraktikate ümberhindamist.⁷³ Antud töö autor leiab, et ennetustegevus peaks olema erinevates kohalikes omavalitsustes süsteemne ja järjekindel, et kuriteoennetuse tase ei oleks paikkonniti liialt erinev. Paratamatult võib kuritegevuse ja korduvkuritegevusega olla rohkem probleeme suuremates ja rahvarohkemates piirkondades, kuid üleüldine taseme ühtsus näitab, et püüeldakse sama eesmärgi poole. Eelnimetatud ühtluse peab tagama kriminaalpoliitika oma eesmärkide elluviimisel.

Kriminaalpoliitika üheks esmaseks eesmärgiks on korduvkuritegevuse ennetamine, läbi mille vähendada kuritegude arvu ning kuriteoohvriks langemise riski.⁷⁴ Kui on võimalik ennetada korduvkuritegevust, on võimalik olulisel määral tõsta ühiskonna turvalisust.⁷⁵ Kriminaalpoliitika uuringud püüavad vastust leida küsimusele, et milline võib olla või on olnud seadusandluse mõju korduvkuritegevusele ja kuidas on võimalik korduvkuritegevust vähendada.⁷⁶ Korduvkuritegevuse riski hindamisel on oluline hinnata kõigepealt asjaolusid, mis seda põhjustab ning seejärel leida võimalusi, kuidas nende põhjustega tegeleda.

---

⁷² Ministry of Justice, Finland. Council for Crime Prevention. Sanctions and effectiveness. 2016. Kättesaadav arvutivõrgus:

<http://www.rikosentorjunta.fi/en/index/crimeprevention/sanctionsandeffectiveness.html> (19.03.2017)

⁷³ Kuriteoennetus kohalikul tasandil Eestis, lk. 11.

⁷⁴ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri, lk 13.

⁷⁵ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri, lk 13.

⁷⁶ Sööt, M-L. Uuringutest ja mõjude analüüsist kriminaalpoliitika näitel. *Juridica*, 2010, nr 8, lk 621.

Korduvkuritegevus on Eestis väga suureks probleemiks, kuigi umbes 70% kriminaalhooldusalustest lõpetab kriminaalhoolduse positiivselt, siis üle 60% Eesti kinnipeetavatest ja kriminaalhooldusalustest on korduvkurjategijad. Eestis vabaneb vanglatest aastas üle 2500 inimese, kellest umbes 40% paneb aasta jooksul toime uue kuriteo ning umbes 26% satub vanglasse aasta jooksul tagasi. Uue kuriteo paneb aasta jooksul toime 27% üldkasulikule tööle suunatud isikutest.⁷⁷ Eelnimetatud numbrid on väga kõrged ja annavad mõista, et kriminaalpoliitika eesmärgid ei ole vajalikus mahus realiseerunud. Kuivõrd vangla üheks eesmärgiks on kurjategija ümberõpetamine, siis asjaolu, et 60% kurjategijatest sinna tagasi satub, tekitab eesmärgi täitmise osas küsimusi. Järelikult pole probleemi lahendus kurjategijatele vanglakaristuse määramine ja selle tagajärjel süsteemi ülekoormamine, vaid lähenema peab teisti. Kurjategija probleemidesse tuleb suhtuda individuaalselt ja peab analüüsima, kas vangistus on see, mis mõjutab teda õiguskuulekalt käituma. Kui vastus on eitav, siis tuleb lahendus leida alternatiivkaristuste hulgast.

Kõrge korduvkuritegevuse määr on suureks probleemiks, sest sellega kaasnevad kõrge kinnipeetavate arv, probleemsete noorte hiline märkamine ja alkoholist põhjustatud kuritegude paljusus. Kasutusele on küll võetud karistusalternatiivid (seksuaalkurjategijate ja narkomaanide ravi, lepitusmenetlus, alkoholi sõltuvusravi), kuid raviga seotud asenduskaristused pole rakendunud vajalikul määral. Seetõttu tuleb see süsteem üle vaadata, sest praegusel hetkel koormab süsteemi suur vangistuste arv (sh tingimisi) ja alternatiivkaristuste vähene kasutamine.⁷⁸ Tagasi vanglasse sattumine on sotsiaalse taasintegreerumise läbikukkumine ja tihti loetakse seda ka ebaõnnestunud sekkumiseks vangla poolt.⁷⁹ Käesoleva töö autor on seisukohal, et karistusliigi valimisel tuleb arvesse võtta konkreetset kurjategijat iseloomustavad asjaolud, mis aitaksid tal edaspidi kuritegude toimepanemisest hoiduda. Seeläbi ennetatakse korduvkuritegevust, mistõttu tuleks asenduskaristusi tihedamini rakendada. Vastasel juhul on vanglasüsteem üle koormatud, vanglasiseselt puudub ressurss kinnipeetavaga tegeleda ja peale vabanemist satub kurjategija kiiresti uuesti vanglasse.

Korduvkuritegevuse kõrge tase näitab, et kriminaalpoliitika korduvkuritegevuse ennetamisel ei ole enamasti toimiv. Kinnipeetud muutuvad karistust kandes abituks ja peale vabanemist on raske taasühiskonnastuda.⁸⁰ Töö autor on seisukohal, et korduvkuritegevuse ennetamisel tuleks rõhku panna ennetustööle ja alternatiivkaristuste kasutamisele, läbi mille on võimalik

---

⁷⁷ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri, lk 13.

⁷⁸ Justiitsministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2017-2020, lk 16.

⁸⁰ Retsidiivsus 2007, lk 44-45.

vähendada vangide arvu. Tänu vangide arvu vähenemisele oleks vähem neid isikuid, kellel on taasühiskonnastumisega raskusi, ja seeläbi on võimalik pikemas perspektiivis vähendada korduvkuritegevuse taset.

Karistusõiguse revisjoni tulemusena tehtud karistusseadustiku üldosa muudatused soosivad alternatiivkaristuste laiemat kasutamist.⁸¹ Näiteks tingimisi vanglakaristus produtseerib paremaid tulemusi kui reaalne vanglakaristus.⁸² Eestis aitab kinnipeetavate korduvkuritegevuse vähendamisele kaasa Tallinna Vangla rajamine, kus lähtutakse enam kinnipeetavate elu korraldamisel normaalsusprintsipist.⁸³

Kriminaalpoliitikat on võimalik ellu viia kõige edukamalt läbi koostöö, kaasates erasektorit, mittetulundusühinguid ja kohalikke omavalitsusi, mida toonitab ka ÜRO kuriteoennetuse juhised (UN Guidelines for the Prevention of Crime).⁸⁴ Kohalikud omavalitsused on oma piirkonna probleemidega kõige paremini kursis, mistõttu teavad, millisele valdkonnale kuriteoennetuse puhul enim tähelepanu pöörata, kaasates selleks vajadusel ka erasektorit.

Eestis on viimaste aastatega vähenema hakanud vangistuses karistust kandvate isikute arv, siiski neist umbes pooled kannavad vanglakaristust vähemalt teist korda. Sellest võib järeldada, et vanglakaristuse määramine ei täida täies mahus oma eesmärki – kurjategija küll isoleeritakse ühiskonnast, et ta ei saaks toime panna uusi kuritegusid, kuid ei suudeta ära hoida seda, et ta vabaduses olles uuesti kuritegusid toime ei paneks. Töö autor leiab, et korduvkuritegevuse ennetamiseks ja vähendamiseks on Eestis karistusõiguse revisjoni tulemusena võimalused loodud, kuid siiski ei ole seda rakendatud vajalikus määras ja mahus. Nagu ka eelnevalt välja toodud, tuleb kinnipeetava probleemidele läheneda personaalselt ja arvestada asjaoludega, mis on olulised isiku õiguskuulekale teele aitamiseks. Selle eesmärgi saavutamiseks on vaja pädevaid ametnikke, kellel oleks oskusi, aega ja vahendeid korduvkuritegevuse riski vähendamise nimel töötamiseks.

---

⁸¹ Justiitsministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2017-2020, lk 16-17.

⁸² J-M. Jehle. Criminal Justice in Germany. Federal Ministry of Justice, Berlin: Fifth Edition 2009, lk 53.

http://www.bmjbv.de/SharedDocs/Downloads/DE/Fachinformationen/Criminal_Justice_in_Germany_Facts_and_Figures.pdf?__blob=publicationFile&v=3 (17.03.2017)

⁸³ Justiitsministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2017-2020, lk 17.

⁸⁴ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri, lk 16-17.

2.2.1. Kuriteoennetuse kriminaalpoliitika

Eestis on kuriteoennetus esmajoones riigi vastutusvaldkond, kus erinevad ülesanded, planeerimine ja finantseerimine on jagatud erinevate ministriumite ja ametkondade vahel. Kuriteoennetuse elluviimine toimub peamiselt läbi perioodiliselt rakendatavate ennetusprogrammide, kus olulist rolli omavad muuhulgas üleriigilised kodanikuühiskonna organisatsioonid. Ennetusprogrammide roll on enamasti piirdunud ennetustegevuste elluviimisega kohalikus kogukonnas riiklike ja üleriigiliste poliitikainitsiatiivide raames.⁸⁵ KorS § 19 alusel korraldab süütegude ennetamist riigi tasandil Vabariigi Valitsus süüteoennetuse nõukogu ning ministriumide ja nende valitsemisalasse kuuluvate asutuste kaudu. Ministriumid tagavad oma valitsemisalas iga asjaomase otsuse ja tegevuse kavandamisel ning elluviimisel selle süütegude ennetamisele avalduva mõju hindamise.

Süüteoennetuse nõukogu ülesanded on sätestatud KorS §-s 20, samuti on tegevus määratletud Vabariigi Valitsuse 27.02.2015 määruses nr 19. Süüteoennetuse nõukogu koordineerimisel koostatakse vastavate ministriumite koostöös süütegude ennetamise riiklik arengukava, mille kiidab heaks süüteoennetuse nõukogu ja kinnitab Vabariigi Valitsus. Eelnimetatud arengukava koostatakse neljaks aastaks ja vajadusel täiendatakse.⁸⁶

Ühendkuningriigi kriminaal- ja turvalisuspoliitika elluviimisel juhindutakse kolmest suuremast dokumendist, milleks on kuritegevuse üldstrateegia, justitiisüsteemi koondarengukava ja turvalisuse arengukava. Kuritegudele reageeritakse karmide karistustega, samuti ohvrite mitmekülgse abistamisega⁸⁷ ja tegeletakse pigem karistamise ja reageerimisega, mitte ennetustööga.⁸⁸

Saksamaal on loodud sihtasutus Kuriteoennetuse Foorum, mida juhib siseminister ning milles on liidumaade esindajad. Foorumi ülesandeks on koordineerida kuriteoennetust kohalikul tasandil ning foorum ühendab eri valitsustasandeid. Kohaliku tasandi kuriteoennetus on tihti organiseeritud komiteedes (kutsutakse näiteks ümarlauaks, julgeolekunõukoguks, ennetusnõukoguks). Kõigi valdkondade ning tasandite riiklik kokkusaamiskoht on Saksa kuriteoennetuse kongress, mis toimub igal aastal kahepäevase üritusena.⁸⁹

---

⁸⁵ Kuriteoennetus kohalikul tasandil Eestis, lk 4.

⁸⁶ Kriminaalpoliitika, lk 29.

⁸⁷ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri, lk 8.

⁸⁸ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018, lk 4.

⁸⁹ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri, lk 9.

Soome Vabariigis on kriminaalpoliitika põhimõtted ja arengusuunad sarnaselt Eestile Justiitsministeeriumi arengukava osa, peamiselt juhitudakse siseturvalisuse arengukavast.⁹⁰ Soome kriminaalpreventsiooni nõukogu on Justiitsministeeriumi poolt loodud kuriteoennetuse ekspertteadmise ja koostöö instrument. Eesmärk on vähendada kuriteoga tekitatud kahju ja suurendada turvalisust. Nõukogu koosneb ministeeriumite, kohalike omavalitsuste, kriminaalõiguse teadlastest, kaubandus- ja tööstusvaldkonna esindajatest. Nõukogu koosneb esimehest, 16 liikmest ja nende asendajatest, kes nimetatakse ametisse kolmeks aastaks.⁹¹ Soome Vabariiki iseloomustab pehme kriminaalpoliitika, kus enamik tööd tehakse väljaspool vanglasüsteemi ja suur osakaal on ennetustööl, mis väljendub väikeses vangide arvus, sest vangistust kasutatakse võimalikult vähe.⁹²

Kuritegevuse ennetus on pikaajaline ja multidistsiplinaarne protsess, mis üldjoontes hõlmab ka elanikke, kogukondi, erasektorit, valitsusväliseid organisatsioone ja riigiasutusi, et vähendada kuritegevust, korrarikkumisi ja kuriteo ohvriks langemise riski.⁹³ Paljude teiste riikidega sarnaselt ollakse arvamusel, et kuriteoennetus ei ole ainult konkreetse riigiasutuse töö, vaid nõuab mitme valdkonna koostööd.

Eestis, Saksamaal ja Soomes on kriminaalpoliitika elluviimiseks koostatud nõukogud. Samas Ühendkuningriigis juhitudakse küll kolmest suuremast dokumendist, kuid kasutatakse ka kuriteoennetuse nõukogusid. Ühendkuningriike ja Eestit ühendab ühine joon karistustele reageerimisel, mitte niivõrd ennetamisel, erinevalt näiteks Soome Vabariigist, kus on pehme kriminaalpoliitika.

2.2.2. Korduvkuritegevuse määr

Eestis oli aastatel 2013–2014 vanglast vabanenute retsidiivsuse tase viimase kümne aasta madalaim – 2013. ja 2014. aastal vabanenutest pani aasta jooksul toime uue kuriteo 36% (indikaatoriks isiku kahtlustatavana ülekuulamine). Siiski tuleb arvestada, et 2014. aastal, tulenevalt KarS-i muudatustest, pole retsidiivsuse näitajad eelmiste aastatega võrreldes täpselt

---

⁹⁰ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri, lk 5.

⁹¹ Ministry of Justice, Finland. National Council for Crime Prevention. Council of Crime Prevention. Kättesaadav arvurivõrgus: <http://www.rikoksentorjunta.fi/en/index.html> (17.03.2017)

⁹² Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri, lk 4.

⁹³ Working Together for Safer and More Secure Communities, lk 11.

kõrvutatavad.⁹⁴ Antud töö autor on seisukohal, et siinkohal ei saa teha lõplikke järeldusi, kas retsidiivsuse vähendamiseks astunud sammud on seda taset mõjutanud või mitte, sest seadusemuudatuste tõttu ei saa statistikat eelmiste aastatega üks ühele võrrelda. Olenemata sellest tuleb tõdeda, et korduvkuritegevuse tase on väga kõrge, üle ühe kolmandiku vanglast vabanenutest pani aasta jooksul toime uue kuriteo, mistõttu on korduvkuritegevuse vähendamine ka kriminaalpoliitika üks olulisemaid prioriteete.

A. Ahven jt on uuringus „Kuritegevus Eestis 2015“ väga täpselt välja toonud retsidiivsusega seotud statistika: „Retsidiivsus on püsivalt olnud suurim vanglakaristuse lõpuni kandnud isikute seas, püsides vahemikus 42–53%. 2014. aastal sel alusel vanglast vabanenutest pani ühe aasta jooksul uue kuriteo toime 43%. Vanglast tingimisi enne tähtaega vabanenute retsidiivsuse määr oli kõige kõrgem 2008. aastal, kuid on seejärel vähenenud. 2014. aastal vabanenute puhul oli see 23%. Šokivangistuse ära kandnud ja 2014. aastal vabanenud isikute ühe aasta retsidiivsuse määr oli 27%, mis oli viimaste aastate keskmisel tasemel. Elektroonilise valve alla määratud isikute retsidiivsus oli 12%, mis oli väikseim näitaja alates elektroonilise valve kasutuselevõtust 2007. aasta kevadel. Karistusest käitumiskontrolliga tingimisi vabastatud isikute retsidiivsuse määr on vaadeldaval perioodil püsinud valdavalt vahemikus 25–29%, olles lähedane vanglast tingimisi ennetähtaegselt vabastatute retsidiivsuse tasemega. Näitaja oli kõige madalam 2014. aastal kriminaalhooldust alustanud isikute puhul: 23%. ÜKT-le 2014. aastal KarS § 69 alusel suunatud isikute retsidiivsuse määr oli 33% (2013: sama). Samal aastal kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamisega (KrMS § 202) ÜKT-le suunatud isikute retsidiivsuse määr oli 19% (2013: 18%). Kummagi rühma puhul on retsidiivsus alates 2008. aastast püsinud ligikaudu samal tasemel.“⁹⁵ Järelikult on suurimaks murekohaks korduvkuritegevuse määra puhul vanglakaristuse lõpuni kandnud isikute retsidiivsuse kõrge tase, umbes pooled vabanenutest panevad toime uue kuriteo. Käesoleva töö autori arvates viitab see asjaolule, et kui vanglakaristuse lõpuni kandnud isikud, kes ei ole vabanedes enam õiguskaitsjate vaateväljas, ja ei saa toetust näiteks kriminaalhoolduse erinevatest võimalustest, ei suuda nad hoiduda kuritegude toimepanemisest. Seetõttu peaks kaaluma teisi alternatiive. Näiteks ühe lahendusena näeb töö autor võimalust rakendada kõikidele kinnipeetavatele vanglast vabanedes kriminaalhooldust. Eeltoodud uuringu alusel pani iga neljas tingimisi enne tähtaega vanglast vabanenud kinnipeetav uuesti toime kuriteo, võrreldes vanglakaristuse lõpuni kandnud isikutega, kellest iga teine pani toime uue kuriteo. Statistikal tuginedes saab väita, et vanglast vabanedes

⁹⁴ A. Ahven. jt. Kuritegevus Eestis 2015, lk 90-91. Kättesaadav arvutivõrgus:

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_2015.pdf
(12.03.2017)

⁹⁵ Kuritegevus Eestis 2015, lk 90-91.

sujuva ülemineku teostamiseks ühiskonda on vajalik kohaldada lisameetmeid. Tähtaegselt vabanedes on kinnipeetava üleminek ühiskonda liiga järsk. Igale kinnipeetavale tuleb läheneda individuaalselt ja otsustada igal konkreetsel juhul, milline lahendus on tõhusaim ennetamiseks kuritegude jätkuvat toimepanemist. Viimaste aastate korduvkuritegevuse tase on Eestis küll väikeses, kuid jätkuvas languses, mis väljendub ka registreeritud kuritegude statistikas.

2015. aastal registreeriti 32 559 kuritegu, mida on 14% võrra vähem kui 2014. aastal.⁹⁶ Eestis registreeriti 2016. aastal 28 986 kuritegu,⁹⁷ mis on 11% võrra vähem 2015. aastal registreeritud kuritegudest. Statistika alusel on registreeritud kuritegude arv Eestis järjest vähenenud. Siinkohal ei saa jällegi jätta tähelepanuta 2014. aastal toimunud KarS muudatusi, mis registreeritud kuritegude arvu mõjutas. Autor on siinkohal arvamusel, et seadusemuudatused ei tohiks statistikat sellisel tasemel mõjutada, sest kuigi vähenes kuriteona kvalifitseeritavate varavastaste süütegude osakaal, siis seevastu kriminaliseeriti süstemaatilise juhtimisõigusega sõidukijuhtimine.⁹⁸

Kinnipeetavate suhtarvult on Ühendkuningriigid üks Lääne-Euroopa suuremaid, probleemiks on samuti suur retsidiivsus – 2/3 kinnipeetavatest paneb kahe aasta jooksul toime uue kuriteo.⁹⁹ Üleüldine korduvkuritegevuse määr isikute hulgas, kes on vanglast vabanenud või alustanud ühiskondlikult kasuliku tööga, on viimase aasta jooksul langenud kuritegude toimepanemise määras. Noorte meessoost isikute retsidiivsuse risk võib olla kuni 80%.¹⁰⁰ Ühendkuningriigi Justiitsministeeriumi hinnangul umbes pooled kuriteod on toime pandud isikute poolt, keda on varem karistatud.¹⁰¹

Ühendkuningriigi Sotsiaalse Tõrjutuse Üksus on leidnud, et näiteks tööga hõivatud olemine vähendas retsidiivsuse riski kuni poole võrra; stabiilse elukoha olemasolu vähendas seda viiendiku võrra. Ainult 20%-l vangidest on kirjutamisoskus, 35%-l arvutamisoskus ja 50%-l vangidest on lugemisoskus kõrgem 11-aastase lapse lugemisoskuse tasemest; 60-70% vangidest tarvitas enne süüdimõistmist narkootikume; 70% vangidest kannatavad vähemalt

---

⁹⁶ Eesti statistika aastaraamat 2016. Statistikaamet: Tallinn 2016, lk 99.

⁹⁷ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018: 2016. aasta täitmise ettekande lisa Riigikogule. Kuritegevus Eestis, 2016. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kriminaalpoliitika_arengusuundade_taitmine_2016_lisa.pdf (13.03.2016)

⁹⁸ Kuritegevus Eestis 2015, lk 91.

⁹⁹ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri, lk 4.

¹⁰⁰ House of Commons. Home Affairs Committee. The Government's Approach to Crime Prevention. Tenth Report of Session 2009–10. 23 March 2010, lk 36. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmselect/cmhaff/242/242i.pdf> (17.03.2017)

¹⁰¹ The Government's Approach to Crime Prevention. Tenth Report of Session 2009–10. 23 March 2010, lk 35.

kahe psüühikahäire käes.¹⁰² Eelnimetatud protsendid kinnipeetute oskustest peegeldavad taasühiskonnastumisel tekkida võivaid raskuseid. Puuduliku kirjutamisoskuse või on madala lugemisoskuse tõttu on nad vabanedes tööturul ebasoodsamas olukorras kui need isikud, kellel vastavad oskused on olemas. Seetõttu on vajalik kinnipidamisasutuses valmistada kinnipeetavaid ette vabanedes tööturul osalemiseks.

Saksamaal koostatud uuringute tulemuse alusel saab väita, et Saksamaa on jõudnud oma retsidiivsuse statistiliste näitajatega vähenemise kaudu järele naaberriikidele Austriale ja Šveitsile: 25-30% täiskasvanud kurjategijatest panevad kolme aasta jooksul peale vanglast vabanemist toime uue kuriteo. Meessoost isikutel on suurem kalduvus kuritegusid uuesti toime panna kui naissoost, noorematel isikutel suurem tõenäosus kui vanematel, eelnevalt karistatutel suurem tõenäosus kui eelnevalt karistamata isikutel. Retsidiivsuse tase on kõrgem neil, kellele on reaalne vanglakaristus määratud võrreldes nendega, kellele on määratud näiteks tingimisi vangistus või rahaline karistus.¹⁰³ Eelnimetatud tulemuste alusel on võimalik suunata enam ressursse nendele kitsaskohtadele, mis vajaksid enim tähelepanu.

Iga kuu vabaneb Saksamaal vanglast 6000 kuni 7000 vangi. See arv ulatub umbes 80 000 õigusrikkujani aastas, kes vabanevad vanglast ja neilt eeldatakse taasühiskonnastumist ja mitte uute kuritegude toimepanemist. Selle eesmärgi täitmine lisaks teistele ülesannetele on vanglasüsteemi tööks.¹⁰⁴ Ka Eestis sätestab vangistuseseaduse¹⁰⁵ (edaspidi VangS) § 6, et vangistuse täideviimise eesmärk on kinnipeetava suunamine õiguskuulekale käitumisele ja õiguskorra kaitsmine. Töö autor on seisukohal, et kinnipeetava taasühiskonnastumine ei saa olla ainult vanglasüsteemi ülesanne. Vanglasüsteem saab kinnipeetavat mõjutada nii kaua, kuni ta seal viibib ja ettenähtud aja jooksul peale vabanemist, kui on määratud kriminaalhooldus. Mitmete rahvusvaheliste uuringute tulemused on näidanud, et lisaks vanglasüsteemi tööle on oluline ka vanglaväliste organisatsioonide ja vabatahtlike töö.¹⁰⁶

Saksamaal on retsidiivsuse tase madalam kui tihti arvatakse. Ainult kolmandik õigusrikkujatest satub uuesti kriminaalsüsteemi vaatevälja esimese nelja aasta jooksul. Kui õigusrikkuja on uuesti süüdi mõistetud, siis vabadusekaotuslik karistus määratakse ainult erandjuhtudel. 5%-l juhtudest määrati reaalne vanglakaristus ja 1,2%-l juhtudest oli see

---

¹⁰² Social Exclusion Unit, Reducing re-offending by ex-prisoners, July 2002, lk 6.

¹⁰³ Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. Legalbewährung nach strafrechtlichen Sanktionen. Berlin 2014, lk 13. Kättesaadav arvutivõrgus:

http://www.bmjbv.de/SharedDocs/Publikationen/DE/Legalbewaehrung_strafrechtliche_Sanktionen_Kurzbroschuere.pdf?__blob=publicationFile&v=8 (17.03.2017)

¹⁰⁴ Federal Ministry of Justice. Federal Republic of Germany. Crime Prevention and Criminal Justice, lk 35.

¹⁰⁵ Vangistuseseadus. - RT I 2000, 58, 376... RT I, 01.03.2017, 4

¹⁰⁶ Federal Ministry of Justice. Federal Republic of Germany. Crime Prevention and Criminal Justice, lk 38.

vangistus rohkem kui kaks aastat. Saksamaal ollakse seisukohal, et mida rangem karistus, seda kõrgem on retsidiivsuse määr.¹⁰⁷ Kuna suurema tõenäosusega on retsidiivsemad need isikud, kellel on rohkem eelnevaid karistusi, siis määratakse neile rangem karistus toimepandud teo eest kui neile, kes panevad sama teo esimest korda toime, seega selline järeltulemuste kirjeldus ei tõesta, et rangemad karistused avaldaksid negatiivsemat mõju. Siiski näitab see, et rangemad karistused ei ole tõhus viis korduvkuritegevuse ennetamiseks nende isikute puhul, kes panevad toime raskeid kuritegusid ja kellelt seda eeldatakse.¹⁰⁸

Soomes on võrreldes läänemaailmaga madal vangide arv tingitud sellest, et Soome vanglates koheldakse kinnipeetavaid humaanselt, mis on vastavuses riigi karistusõiguse süsteemiga. Soomes on üks madalamaid korduvkuritegevuse tasemeid võrreldes rahvusvaheliste tulemustega.¹⁰⁹ Eestisse rajatava Tallinna vanglaga liigutakse samas suunas. Paremas keskkonnas on võimalik luua vangidele humaansamad tingimused. Soomes on rõhutatud asjaolu, et vabaduse võtmine on isiku suurim põhiõiguste riive, mistõttu peaks elu vanglas olema võimalikult vähekoormav ja sarnane välismaailmale.

Soome riigi saavutatud tulemustest oleks Eestil palju õppida, kuid tegemist on aeganõudva protsessiga. Soomes alustati kriminaalpoliitika reformi juba 1960. aastatel ja tänaseks päevaks on jõutud selliste tulemusteni. Vangide vähesele arvule ja madalale retsidiivsustasemele toetudes võib väita, et pingutused on ennast ära tasunud. See kõik tingib turvalisema elukeskkonna kogu ühiskonnale.

2.3. Korduvkuritegevuse ennetamisel astunud sammud

Ühendkuningriigi parlamendi Kuritegevuse Vähendamise strateegia (ingl k *Cutting Crime strategy*) analüüsis tuuakse välja seitse põhilist tegevusvaldkonda, millega vähendada korduvkuritegevust, mis on tihedalt seotud varasemalt nimetatud Sotsiaalse Tõrjutuse Üksuse kirjeldatud üheksa korduvkuritegevust mõjutava teguriga:

---

¹⁰⁷ Federal Ministry of the Interior. Federal Ministry of Justice. Second Periodical Report on Crime and Crime Control in Germany, Abridged Version. Berlin 2006, lk 88. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.uni-konstanz.de/rtf/ki/Second_Periodical_Report_on_Crime_and_en.pdf (17.03.2017)

¹⁰⁸ Federal Ministry of the Interior. Federal Ministry of Justice. Second Periodical Report on Crime and Crime Control in Germany, Abridged Version, lk 89.

¹⁰⁹ Finnish Criminal Policy: From Hard Time to Gentle Justice, lk 180-181.

- tegelemine narkootikumide ja alkoholi kuritarvitamisega;
- tegelemine õigusrikkujate vaimse ja füüsilise tervisega;
- abistada õigusrikkujaid kutseoskuste omandamisel, et oleks võimalik asuda tööle ja seda ka säilitada;
- tagada õigusrikkujatele elukoht ja tegeleda nende võlgadega;
- parandada õigusrikkuja võimet näha oma tegevuse tagajärgi ja nõustada, kuidas lahendada probleeme vägivalda kasutamata;
- tagada haridus-, koolitus- ja töövõimalused noortele;
- tegeleda kriminaalsele teele kalduvate perekondadega töötades õigusrikkuja perekonna ja lastega.¹¹⁰

2004-2005 läbiviidud Vangide Rehabilitatsiooni uuringus (ingl k *inquiry on Rehabilitation of Prisoners*) leiti, et edusammud on olnud väiksed: kahtlemata on toimunud progress narkomaaniaravi ja põhihariduse vallas, kuid leiti, et vangla siseselt tehakse liialt vähe pingutusi, et aidata vangil ette valmistuda eluks väljaspool vanglat. Ebapiisavalt tegeletakse rehabilitatsiooniteenuste pakkumisega vangidele, kellele on määratud lühiajaline karistus või eeluurimisvangistuses olevatele vangidele. Komitee soovitas võimaldada vanglasiseselt vangidel tegeleda tööga, töö-laadsete tegevustega ja hariduse omandamisega, seda kõike tõhusamalt kui praegu ja laiendada neid rehabilitatsiooniprogramme ka neile vangidele, kellele on määratud lühiajaline karistus või eeluurimisvangistuses olevatele vangidele.¹¹¹

Ka Eestis on jõutud tulemusele, et hetkel on vanglasiseselt võimalik ära teha palju rohkem. Siiski mõjutab seda fakti asjaolu, et vangide arv on kõrge ja vanglas töötavatel ametnikel ei ole lihtsalt aega ja ressursi tegeleda iga vangiga individuaalselt. Nimetatud probleemi valguses jõuame tagasi sinna, et vangide arvu on vaja vähendada. Reaalne vanglakaristus tuleb määrata ainult väga raskete rikkumiste korral ja rohkem kohaldada alternatiivkaristusi.

Saksa vangla seadus sisaldab mitmeid regulatsioone, mis on mõeldud võimalikult vara kinnipeetava ettevalmistamiseks eluks peale vabanemist ilma uusi kuritegusid toime panemata, teiste sõnadega taasühiskonnastumiseks. Vanglasüsteemi eesmärgiks on kinnipeetavatel aidata taasühiskonnastuda, mis on riigi ja ühiskonna huvides. Vabanenud kinnipeetav, kes ei pane toime uusi kuritegusid, tähendab muu hulgas ka kannatanute kaitset. Kui taasühiskonnastumine ei ole võimalik, siis on vangla seaduses selleks vastavad

¹¹⁰ Parliament: House of Commons. Home Affairs Committee - Tenth Report. The Government's Approach to Crime Prevention, July 2010, lk 37.

¹¹¹ House of Commons. Home Affairs Committee, Rehabilitation of Prisoners First Report of Session 2004–05, lk 387. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmhaff/193/193.pdf> (17.03.2017)

kohaldatavad sätted. Sellistel juhtudel on vangistus mõeldud eelkõige ühiskonna kaitseks uute kuritegude eest.¹¹² Nendeks juhtudeks on siiski väga rasked kuriteod, mil ühiskonna kaitsmise huvid kaaluvad üle kurjategija huvid ja ta tuleb ühiskonnast isoleerida.

Selleks, et suurendada kinnipeetava võimalusi katseajale ja vähendada nende korduvkuritegevuse riski, on Saksamaa vanglates väga mitmeid erinevaid ravivõimalusi, toetus- ja haridusabinõusid. Need sisaldavad teraapilisi ravivõimalusi käsitlemaks kinnipeetava psühholoogilisi probleeme, kognitiivseid häireid, käitumuslikke raskusi ja sõltuvusprobleeme, samuti ka koolitusi, praktilisi oskusi, mis on sotsiaalselt aksepteeritavad või on kasu vastavale konkreetsele kinnipeetavale. Lisaks pakuvad vanglad mitmeid haridus-, kutse- ja kvalifikatsioonikoolitusi. Tööalane koolitus on samuti saadaval, nii ka praktikavõimalused, et soodustada tööle minemist või säilitada töökoht. Lisaks paljud nõustamisteenused mitmes valdkonnas, et toetada kinnipeetavat probleemide korral, näiteks narkootikumide tarvitamise risk, võlad, elukoha olemasolu, perekondlikud probleemid ja palju muud, nimekiri võimalustest on pikk. Saksamaal on samuti palju sotsiaalühiskondlikke teenuseid väljaspool vanglat, mis aitavad kinnipeetutel ühiskonda taas sisse sulanduda. Eelnimetatud teenused hõlmavad endas õiguslikke pädevusi, näiteks kriminaalhooldus, käitumiskontroll ja vabatahtlikud endised kinnipeetavad, kohalike omavalitsuste sotsiaalasutused, sõltuvusprobleemide nõustamiskeskused, ravikeskused, võlanõustamine ja mitmed sotsiaalteenused, mis tegutsevad heategevusorganisatsioonidena. Lisaks pakuvad Saksamaal teenuseid tööagentuurid ja riigikoolid, mis ei ole küll otseselt mõeldud kurjategijate abistamisele, kuid aitavad täita taasühiskonnastumise eesmärki. Mitmekesine abivahendite valik vanglas vastandub killustunud abivahendite valikuga väljaspool vanglat. Mõlemad süsteemid on arenenud üksteisest sõltumatult, mille tõttu on nende süsteemide vahel suured lõhed, kuigi nende lõppeesmärk on sama. Mitmete uurimuste tulemused näitavad, et vanglas tehtud suur töö ei saavuta taotletud eesmärki, kui seda ei toeta väljaspool vanglat olevad asutused. Kurjategija “kõrge-riski-aeg” uuesti kuritegu toime panna on kuus kuud, mistõttu on sujuva taasühiskonnastumise jaoks oluline, et tööturg ja ühiskond oleksid selle toetamiseks valmis.¹¹³ Väga tähtis on toetada kinnipeetaval peale vabanemist kohanemisega hakkama saada. Vangla teeb enamasti omalt poolt kõik, et kurjategija ette valmistada, kuid ühiskond peab ka selleks valmis olema. Vangla ja vanglaväliste asutuste vahel peab toimima tihe koostöö, et saavutataks lõppeesmärk.

---

¹¹² Federal Ministry of the Interior. Federal Ministry of Justice. Second Periodical Report on Crime and Crime Control in Germany, Abridged Version, lk 87.

¹¹³ Federal Ministry of Justice. Federal Republic of Germany. Crime Prevention and Criminal Justice, lk 37-38.

Saksamaal tõusis intensiivne arutelu seoses ülemineku korraldamise süsteemi loomisega, mille abil muudetakse kinnipeetava ühiskonnastumine võimalikult sujuvaks ja vähendatakse seeläbi korduvkuritegevuse riski. Ülemineku korraldamise mõistet võib iseloomustada kui mitmete organisatsioonide koostööd aitamaks kurjategijal taasühiskonnastuda, hõlmates endas justiitsasutuste, vabatahtlike endiste kurjategijate ja pädevate kolmandate osapoolte koostööd väljaspool vanglasüsteemi. Ülemineku korraldamise komponentideks on:

- 1) karistusõiguse ja kogukondliku õigusasutuste koostöö, endistele kurjategijatele mõeldud teenused, peamiselt vangla sotsiaalteenus ja kriminaalhooldus või käitumiskontroll.
- 2) probleemile orienteeritud vanglasüsteemi võrgustik, mis koosneb kohalike omavalitsuse abistavatest süsteemidest ja teistest kohalikest teenustest vangla regioonis, kaasa arvatud välised nõustamiskeskused, sõltuvusravi keskused, majutus ja tööagentuurid.
- 3) Süsteemne praktika juurutamine kurjategija taasühiskonnastamise abistamisel, mis on algatud vanglasüsteemi poolt ja mida aitavad väljapool vanglat olevad asutused, mis on loodud selleks eesmärgiks.¹¹⁴

Saksamaal oli enamus taasühiskonnastamise projekte nii edukad, et sealt saadud kogemused ja leiud võeti kokku soovitusteks ja arutati 2007. aastal suvel Euroopa tasandil Varssavis toimunud foorumil. Seitse kõige tähtsamat soovitusi, milleni seal jõuti:

- 1) Kinnipeetava edukaks taasühiskonnastumiseks on vaja arvestada vahistamisest, vanglas oldud ajast kuni vabastamise ja sealt edasi tuleva ajaga.
- 2) Kõikidel vangidel peab olema võimalus osaleda koolitustel ja hariduse omandamise programmides, mis vähendavad töötuks jäämise võimalust.
- 3) Töö omamine on kõige olulisem tegevus retsidiivsuse ennetamisel, mistõttu on oluline kaasata avalikku- ja erasektorit töökohtade otsimisel ja loomisel.
- 4) Oluline on tähelepanu pöörata ka teistele kurjategija elu aspektidele.
- 5) Äärmiselt hädavajalik on edendada muutusi vanglates ja edendada innovatsioone tagasiside põhjal, et toetada vangide taasühiskonnastumist läbi vanglaväliste organisatsioonide koostöö.¹¹⁵

Saksamaal on rõhutatud, et töökoha leidmine on peale vanglast vabanemist kõige tähtsam element taasühiskonnastumisel. Töö tegemine või praktika läbimine vangistuses olles on

---

¹¹⁴ Federal Ministry of Justice. Federal Republic of Germany. Crime Prevention and Criminal Justice, lk 38-39.

¹¹⁵ Federal Ministry of Justice. Federal Republic of Germany. Crime Prevention and Criminal Justice, lk 40-41.

seega kohustuslik, kui tahetakse positiivselt mõjutada omandatud kutseoskusi tingimisi vabastamisel.¹¹⁶ Töökoha leidmine ja sellega seotud tegevuste abistamine on oluline ka alternatiivkaristuste määramise puhul. Näiteks tingimisi vangistuse määramise puhul on sama oluline, et kurjategija saaks ühiskonnas seaduskuulekalt hakkama. Ta ei ole küll vahepealsel ajal olnud ühiskonnast isoleeritud, kuid mitmendat korda kriminaalkorras karistatud saamine viitab asjaolule, et ta ei oska ühiskonnas hakkama saada.

Mitmed individuaalsed ja sotsiaalsed probleemid võivad ohustada taasühiskonnastumist isegi siis, kui vanglas on eelnevalt tehtud edusamme. Seega ei ole küsimus ainult võimalikult kiirelt töö või praktika leidmisel, vaid ka selle säilitamisel võimalikult kaua. Selle keerulise ülesande eest vastutavad spetsiaalselt loodud järelvalvekeskused erinevates piirkondades liidumaades. Nende peamine ülesanne on tagada (eks)vangide pidev töölkäimine. Eesmärk on vältida töötuse tekkimist esimese kuue kuu jooksul või vähemalt vähendada seda tõenäosust ja seeläbi vähendada korduvkuritegevust ja uuesti vangi sattumise riski.¹¹⁷

Vabanenud kinnipeetavatele abi pakkumine on kompleksne osa taasühiskonnastumise ja rehabilitatsiooni läbiviimisel. See on osaliselt tagatud õigusasutuste sotsiaalteenuste ja alaealiste kohtute osakondade poolt vastavalt nende kohustuste ulatusele. Lisaks toetavad need asutused, mis on vastutavad sotsiaalhoolekande ja tööjõu administreerimise eest.¹¹⁸

Soomes tegeletakse kuritegevuse ennetamisel peamiselt sõltuvusprobleemidega, lastekaitse meetmetega, elukoha probleemide ja tööhõivega. Veelgi suuremat tähelepanu soovitakse tulevikus pöörata rehabilitatsiooniprogrammide toimimisele. Korduvkuritegevuse taseme vähendamisel pööratakse tähelepanu kinnipeetavate paremale taasühiskonnastumisele ja noorte kurjategijate karistamisepõhimõtete muutmisele.¹¹⁹ Soomes kehtib kuritegevuse ennetamise puhul põhimõte, et tuleb karistada, aga anda samal ajal ka võimalus ennast parandada. Retsidiivide parandamisele peavad kaasa aitama mitmed programmid, sest ilmselt pole nad suutnud ennast ise parandada.

Karistamismeetoditest rääkides usuvad soomlased trahvidesse, lühikestesse karistusaegadesse, ja avavanglatesse. Tugev rõhk on taasühiskonnastumisel ja korduvkuritegevuse tase on üks madalamaid maailmas. Küsimus on, et kuidas selline süsteem tekkis ja toimib? Enne 1960ndaid aastaid oli Soome kriminaalpoliitika mõjutatud Venemaa 19nda sajandi

---

¹¹⁶ Federal Ministry of Justice. Federal Republic of Germany. Crime Prevention and Criminal Justice, lk 44.

¹¹⁷ Federal Ministry of Justice. Federal Republic of Germany. Crime Prevention and Criminal Justice lk 44-45.

¹¹⁸ Federal Ministry of the Interior. Federal Ministry of Justice. Second Periodical Report on Crime and Crime Control in Germany, Abridged Version, lk 87.

¹¹⁹ Seletuskiri, lk 5.

autoritaasest mudelist. 1960ndatel toimus Soomes revolutsioon, mis tõi endaga kaasa suured muutused sotsiaalses elus ja kriminaalpoliitika põhimõtetes. Selle tulemusena vahetus vana süsteem uue, tulevikku sunnatud, sotsiaalselt teadliku mõtlemisega. Üks põhjuseid, miks sellised radikaalsed muutused aset leidsid, oli tahe minimaliseerida kriminaalsüsteemi kulusid ja liikuda lähemale Põhjamaade filosoofiale kriminaalpoliitikast. Soome poliitika kujundajad olid tugevasti mõjutatud järjest kasvavatest teaduslikest uuringutest, mis kahtlesid rangete karistuste rakendamise efektiivsuses. Oldi positiivselt üllatunud sellest, et Põhjamaade kirjanduse alusel toetati aina enam ideid, et korduvkuritegevust saab edukalt vähendada läbi põhimõtete, mis on fookuseeritud säilitama kinnipeetava sidet välismaailmaga ja kindlustama neile vahendeid, mis aitavad neil seal toime tulla.¹²⁰

---

¹²⁰ Finnish Criminal Policy: From Hard Time to Gentle Justice, lk 173.

3. Korduvkuritegevuse ennetamise tulevik Eestis

3.1. Vangistuse eesmärk

M. Raukause koordineeritud 2007. aasta uuringus on näidatud K. Hypeni poolt välja toodud probleemsed valdkonnad tähtsuse järjekorras, millega tegelemisel on võimalik vähendada retsidiivsusrisiki:

1. hoiakud: kuritegevust soosivad hoiakud, vastumeelsus järelevalve vastu;
2. suhted: asotsiaalne isoleeritus, sõprade kriminaalne taust;
3. koolitus ja töö: koolituse alahindamine, palgatöö põlgamine;
4. sotsiaalne toimetulek: elukeskkond, majanduslik toimetulek, vaba aja veetmine;
5. sõltuvusprobleemid: alkohol, narkootikumid, nende väärkasutamine;
6. peresuhted: suhete puudumine, vastutusest hoidumine;
7. isiksusega seotud: vaimne tervis, psühhiaatrilise ravi vajadus. (ref. Kraas 2006,12)¹²¹

Käesoleva töö autor nõustub eelnimetatud seitsme punktiga, sest peamiselt on korduvkurjategijatel probleeme ühe või tihti isegi mitme valdkonnaga üheaegselt.¹²² Nimetatud probleemidega tegeledes on võimalik ennetada ja seeläbi vähendada korduvkuritegevuse riski. Tuginedes eelnimetatud M. Raukase koordineeritud uuringule, käsitleb käesoleva töö autor alljärgnevas peatükis konkreetseid tegureid, mis autori arvates nõuavad Eestis enim tähelepanu korduvkuritegevuse ennetamisele kaasa aitamisel. Töö autor analüüsib tööhõivet vanglates, kinnipeetavate avavanglasse suunamist ja sõltuvusravi rakendamist alternatiivkaristusena. Töö autor rõhutab, et korduvkuritegevuse ennetamisel rakendatavate meetodite ja vahendite efektiivsuse mõõtmiseks on vajalik läbi viia perioodilisi uuringuid ja statistikat hindamaks, kas need konkreetsed kasutusele võetud meetodid on asjakohased ja aitavad saavutada soovitud eesmärki.

Kuigi korduvkuritegevust kirjeldav statistika ei asenda erinevaid siseriiklikke ja rahvusvahelisi uuringuid karistuste ja korduvkuritegevuse ennetamise meetmete mõju kohta, siis saab statistikat kasutada järelduste hindamisel. Näiteks on Hollandis välja töötatud retsidiivsusmonitor, milles arvutatakse kurjategija korduvkuritegevuse risk automaatselt, võttes aluseks süüdimõistvad kohutotsused, menetluses olevad kriminaalasjad ja prokuröri poolt lõpetatud asjad, kus oli kindlaks tehtud süüdlane. Sealt saadavate andmete alusel

---

¹²¹ Retsidiivsus lk 17.

¹²² Sissejuhatus kriminoloogias, lk 13-14.

arvutatakse välja retsidiivsusnäitajad kuriteoliikide ja kuritegude raskuse lõikes.¹²³ Menetleja peab karistuse otstarbekuse valimisel hindama kõiki asjassepuutuvaid asjaolusid, mis võiksid mõjutada kurjategija edasist käitumist. Reaalset vanglakaristust tuleks määrata ainult väga raskete kuritegude puhul, sest sellisel juhul astub ühiskonna turvalisus ette kurjategija õigustest ja ta tuleb ühiskonnast isoleerida.¹²⁴

Käesoleva töö autor nõustub Rootsi kriminaalpoliitika peamiste põhimõtetega, mille alusel on ennetamine ja sotsiaalsüsteemi arendamine prioriteetsemad kui kontroll ja võimalik karistamine. Rootsis ollakse seisukohal, et vabaduse äravõtmisega võrreldes on parem kasutada vabaduse piiramist, sest korduvkuritegevuse vähendamiseks on vangistus ebaefektiivne vahend, mistõttu tuleb leida teisi, odavamaid ja mitte nii piiravaid vahendeid.¹²⁵

Vangistuse põhieesmärgiks on kinnipeetava suunamine õiguskauale käitumisele ja see tähendab karistuse sellist täideviimist, mis annab kinnipeetavale oskuse toime tulla sotsiaalselt vastutavana edaspidises elus ilma kuritegusid toime panemata. See tähendab kurjategija taasühiskonnastamist vähemalt sellisel määral, et ta ei pane toime uusi kuritegusid. Selline täideviimise eesmärk jätab tagaplaanile õigusriiklikult vastuvõetamatu parandamise eesmärgi ning seab esile võimaluste loomise. Ehk kinnipeetava õiguskauale käitumisele suunamine ei tähenda tema ümberkasvatamist või parandamist, vaid tingimuste loomist ja vajadusel sunnivahendite rakendamist tagamaks vanglas valitsevat korda.¹²⁶ Riigikohtu üldkogu on oma otsuses 3-3-1-5-09¹²⁷ öelnud, et vangistatu õiguskauale käitumisele suunamine peab andma talle võime tulla edaspidises elus toime ilma õiguskorda rikkumata. See hõlmab endas ühelt poolt kinnipeetava allutamist vanglas valitsevale korrale kui ka tingimuste loomist, mis võimaldab kinnipeetul taasühiskonnastuda. Eelnevale tuginedes ei saa kinnipeetava parandamist vangistuse aja vältel eesmärgiks seada, kuna selline lähenemine on pigem utoopiline, kuna kurjategija parandamine kui selline peab alguse saama isikust endast ja ükski õigusasutus seda sunniviisiliselt teha ei saa. Seetõttu on otstarbekam lähtuda sellest, et pakkuda kinnipeetule võimalus ja luua talle tingimused elamiseks õiguskauale elu peale vanglast vabanemist või karistuse ärakandmist.

Vangistuse teine eesmärk, õiguskorra kaitsmine, on hoolitseda selle eest, et kurjategija ei paneks karistuse kandmise ajal toime uut kuritegu.¹²⁸ Seeläbi tagatakse ühiskonna turvalisus

¹²³ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri, lk 33.

¹²⁴ Second Periodical Report on Crime and Crime Control in Germany, Abridged Version, lk 87.

¹²⁵ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri, lk 6.

¹²⁶ L. Madise, P. Pikamäe, J. Sootak. § 6/2. - Vangistuseseaduse komm. vlj. Tallinn: Juura 2014, lk 40.

¹²⁷ RKHK 07.12.2009 otsus asjas nr 3-3-1-5-09 p 31.

¹²⁸ Madise/Pikamäe/Sootak. § 6/3.

nii vanglas kui ka väljaspool vanglat ning põhiseadusliku väärtusena tagatakse riigi sisemine rahu.¹²⁹ On paratamatu, et kui kurjategija on ühiskonnast isoleeritud, siis ei saa ta väljaspool vanglat toime panna uusi kuritegusid. Siiski on vangistuse peamiseks eesmärgiks see, et kui kinnipeetav mingi aja möödudes uuesti ühiskonda naaseb, siis ei hakkaks ta uuesti toime panema kuritegusid ja ei satuks uuesti vangi selleks. Sellisena tekiks samalaadsete tegevuste ahel, kus samad isikud vabanevad ja satuvad vangi järjepidevalt.

3.2. Tööhõive vanglates

Vangistuspoliitika eesmärgiks on seatud kinnipeetavate eesmärgistatud tegevus vangistuse ajal, milleks on peamiselt töötamine. Teiste riikide uuringute tulemuste alusel leiavad peale vabanemist töö umbes pooled kinnipeetavad, kes töötasid vangistuse ajal, vähendades seeläbi korduvkuritegevuse riski.¹³⁰ VangS § 37 lg 1 sätestab, et kui käesolev seadus ei sätesta teisiti, on kinnipeetav kohustatud töötama. Sama paragrahvi lg 2 alusel ei pea töötama üle kuuekümne kolme aasta vanune kinnipeetav; üldharidust või kutseharidust omandav või tööalase enesetäiendamise eesmärgiga täienduskoolitusel osalev kinnipeetav; kinnipeetav, kes ei ole tervislikel põhjustel võimeline töötama ja kuni kolmeaastast last kasvatav kinnipeetav. Seega on seaduses ammendavalt välja toodud alused, millistel juhtudel ei pea kinnipeetav tööd tegema.

VangS § 37 lg 2 p 2 näeb ette üldharidust või kutseharidust omandava või tööalasel koolitusel osaleva kinnipeetava vabastamise töökohustusest. Seega astub hariduse omandamine VangS § 37 lg-s 1 ette nähtud kinnipeetava töökohustuse asemele. Kumba kahest võrdse tähendusega kohtlemisabinõust – suunamine hariduse omandamisele või tööle – üksiku kinnipeetava puhul eelistada, tuleb välja selgitada vastuvõtumenetluse raames läbiviidava kohtlemisuuringu käigus.¹³¹

Sarnaselt Eestiga kohustab ka Rootsi seadus kinnipeetavat osa võtma aktiivsetest tegevustest vanglas olles. Aktiivseteks tegevusteks loetakse töötamist, hariduse omandamist, rehabilitatsiooni programme või mõnda teist struktureeritud tegevust. Kui kinnipeetav keeldub mitmendat korda osalemast aktiivsel tegevusel, siis võib ta selle eest saada

---

¹²⁹ RKHK 3-3-1-5-09 p 31.

¹³⁰ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018: 2016. aasta täitmise ettekanne, lk 4.

¹³¹ Madise/Pikamäe/Sootak. § 34/2.

distsiplinaarkaristuse. Rootsis Brå poolt läbiviidud uuringus¹³² leiti, et paljud kinnipeetavad tahavad tegeleda aktiivse tegevusega, sest see aitab neil toime tulla eluga vanglas ja aitab ajal vanglas kiiremini mööduda. See mõjub positiivselt ka turvalisusele, kinnipeetavate vahel tekib vähem konflikte ja kontakt kinnipeetavate ja vanglapersonali vahel on individuaalsem. Aktiivsed tegevused aitavad kaasa kinnipeetava rehabilitatsioonile, mis võib vähendada korduvkuritegevuse riski.¹³³ Vanglas töötamine aitab kaasa kinnipeetava taasühiskonnastumisele, kuna see kinnistab kinnipeetavas töö tegemise harjumust. Töö tegemine on omakorda ühiskonnas aksepteeritud käitumismall.

Tänapäeval vaadeldakse vanglas veedetud aega kui võimalust likvideerida puudujääke kinnipeetava hariduses, kutseoskustes ja töökogemuses.¹³⁴ VangS § 38 lg 1 sätestab, et vanglateenistus kindlustab võimaluse korral kinnipeetava tööga, arvestades kinnipeetava füüsilisi ja vaimseid võimeid ning oskusi. Kui kinnipeetavat ei ole võimalik kindlustada tööga, rakendatakse teda võimaluse korral vangla majandustöödel. Seega „võimalusel“ tähendab, et vangla kohustus kinnipeetavale töö leidmine ei ole absoluutne, samuti puudub kinnipeetaval subjektiivne õigus endale tööd nõuda. Vangla peab korraldama vangistust võimalikult kõrge tööhõive määraga, seejuures lähtudes karistuse täideviimise eesmärkidest. Töö leidmisel peab silmas pidama, et see on tulutoov ja teenimisvõimalust pakkuv. Vangistusõiguse põhimõtetega ei ole kooskõlas kinnipeetavate rakendamine ebaproduktiivsetel ja nüristavatel töödel.¹³⁵

Vanglates töötavad kinnipeetavad jagunevad kaheks: tootmistegevuses hõivatud olevad vangid ja vanglasisestel majandustöödel hõivatud vangid. Vanglasisesteks majandustöödeks on peamiselt koristamine, köögi abitööd, toidujagamine, remonditööd, jäätmekäitlus, pesupesemine, juuksuriteenus ja raamatukogu abitööd. Igasugune töökogemus vanglas suurendab vabanedes töövõimalusi, kujundades tööharjumust ja andes töökogemusi.¹³⁶ Töö autor nõustub eelnevaga selles osas, et igasugune töö tegemine võib kujundada tööharjumust, kuid igasugune töö ei anna kinnipeetavale töökogemust, mis oleks kasulik väljaspool vanglat. Näiteks kinnipeetava rakendamine majapidamistöodel põrandat pestes kujundab küll teatava rutiini vangla igapäevaelus, kuid omab vähest kasu tööturul. Eelnevalt välja toodud

¹³² Work, education and treatment in Swedish prisons.

¹³³ J. Kindgren, L. Littmann. Work, education and treatment in Swedish prisons. A study on occupational activities for inmates. Summary of report No. 2015:20. The Swedish National Council for Crime Prevention (Brå) 2015, lk 5. Kättesaadav arvutivõrgus:

http://www.bra.se/download/18.31d7fffa1504bbf065d06/1448970661178/2015_20_Work%2C+training+and+treatment+in+Swedish+prison_r.pdf (09.04.2017)

¹³⁴ M-L. Liiv, E. Hanni. Vangide tööhõive vabaduses: vanglas töötanud ja mittetöötanud kinnipeetavate võrdlus. Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika osakond 2006, lk 10.

¹³⁵ Madise/Pikamäe/Sootak. § 38/2.1.

¹³⁶ L. Kikas jt. Vanglateenistuse aastaraamat. Justiitsministeerium 2015, lk 44.

vangistusõiguse põhimõte, millega ei ole kooskõlas kinnipeetava rakendamine nüristavatel töödel, hõlmab ka eesmärki, et vanglast vabanedes oleks kinnipeetaval suuremad võimalused töö leidmiseks. Kui tekib olukord, kus vanglateenistusel on kinnipeetavale pakkuda vaid ebaproduktiivset tööd, siis tuleb siinkohal tõdeda, et ebaproduktiivsele tööle sundimisega ei ole võimalik kujundada tööharjumust ega tööoskusi. Võimaluse korral tuleb siiski eelnimetatud olukordi vältida, sest antud juhul oleks nüristavat tööd tegev kinnipeetav võrreldes kaasvangidega ebasoodsamas olukorras vanglast vabanedes. Täpsemalt on olukorra võimalikku lahendust kirjeldatud järgnevalt käesolevas töös.

2016. aastal oli Eesti vanglates tööga hõivatud kokku 1988 kinnipeetavat. 1618 oli hõivatud majandustöödel, 248 kinnipeetavat oli hõivatud tootmistegevuses ja 362 kinnipeetavat oli hõivatud muu lepingulise töö alusel, millesse kuuluvad ka avavangla kinnipeetavate töötamine väljaspool vanglat. Antud arvudes on mitmekordselt arvestatud kinnipeetavaid, kes töötasid erinevates kohtades samaaegselt. Tootmistegevuse all on mõeldud 2001. aastal loodud riigi äriühingut Eesti Vanglatööstus, mille eesmärgiks on suurendada vangide tööhõivet, parandada toodangu konkurentsivõimet ja vähendada vanglate kulusid. AS Eesti Vanglatööstus tegeleb metallist, puidust ja riidest toodete tootmisega ning lisaks hõivatakse kinnipeetavaid õmblemise, pesupesemise, mööbli valmistamise ja värvimisega.¹³⁷ AS Eesti Vanglatööstus organiseerib kinnise vangla kinnipeetavatele tootmistegevust.¹³⁸ Erialakirjanduses ollakse arvamisel, et nüüdisaegses kinnipidamispraktikas proovitakse esmajärjekorras katta kinnipeetavate tööga kinnipidamiskoha enda vajadused, seejärel muude riigiasutuste ja muude avalik-õiguslike juriidiliste isikute vajadused ning viimases järjekorras rakendada kinnipeetavaid tööstuslikul või käsitööstuslikul kasuteenimise eesmärgil.¹³⁹ Sellist jaotust näitab ka eelnevalt väljatoodud kinnipeetavate tööhõive statistika, mille alusel oli enamik kinnipeetavaid hõivatud majandustöödel. Tagamaks kinnipeetavatele vabanedes töö, on vaja tagada neile koolitused ja kvalifikatsioonid, millest tööandjatel kasu oleks, et nad saaks vabanenud kinnipeetavale tööd pakkuda.¹⁴⁰ Seega peaks esmajärjekorras olema tähtsam püüda pakkuda vangidele tööhõivet, mis võiks olla neile kasuks vabanemise järel töökoha leidmisel. Selleks on tegelikult tööstuslikud kasuteenimise eesmärgil rakendamised just hoopis parimad.

---

¹³⁷ Vanglateenistuse koduleht. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/et/karistuse-kandmine/toohoive> (09.04.2017)

¹³⁸ Vanglateenistuse aastaraamat 2015.

¹³⁹ Madise/Pikamäe/Sootak. § 38/3.2.

¹⁴⁰ The Secretary of State for Education and Skills by Command of Her Majesty. Reducing Re-Offending Through Skills and Employment. December 2005, lk 7.

Rootsis on kinnipeetaval õigus ja kohustus võtta osa aktiivsetest tegevustest, kuid hetkel ei ole probleem mitte selles, et kinnipeetav ei taha aktiivsetest tegevustest osa võtta, vaid probleem on aktiivsete tegevuste vähesuses. Tööpuudus väljendub mitmel moel. Esiteks on täistööaeg Rootsi vanglates sätestatud 30 tundi nädalas, kuigi Rootsis üldiselt on täistööaeg 40 tundi nädalas. Teiseks ei suuda vanglad üldiselt pakkuda tööd isegi 30-ks tunniks nädalas. Pooled kinnipeetavad töötavad umbes 23-24 tundi nädalas.¹⁴¹ Eestis on veelgi suuremaid probleeme sellega, et kõikidele kinnipeetavatele ei ole võimalik tagada kinnipidamisasutuses tööd.¹⁴² Lisaks Eestile ja Rootsile on samasuguse probleemi ees ka Norra ja Taani, kus on samuti keeruline tagada kõikidele kinnipeetavatele piisavalt tööd. Seevastu Hollandis on rohkem rõhku pandud töötamisele (ja kutseõppele) kui eelnimetatud riikides. Hollandis on töötamine vanglas rohkem seotud töötamisega väljaspool vanglat kui teistes riikides. Hollandis on seadusandlusega reguleeritud, et tööandjad on kohustatud tööle võtma tööturul halvemas olukorras olevaid inimesi, näiteks kinnipeetavaid. Hollandis on ka kindel eesmärk kontakteeruda ja sõlmida lepinguid asutuste ja firmadega, kes on valmis palkama kinnipeetavaid, kes töötasid vanglas sarnaste ülesannetega, mida vastavas firmas nõutakse.¹⁴³ Siinkohal on töö autor arvamusel, et Eesti peaks sarnaselt Hollandile panustama enam eraettevõtetega kontakti loomisesse, seeläbi hõivates rohkem kinnipeetavaid tootva tööga, mis aitab neil vabanedes suurema tõenäosusega tööd leida. Üheks võimaluseks motiveerida tööandjaid palkama kinnipeetavaid on pakkuda näiteks sotsiaalmaksuvabastust või palgatoetust. VangS § 44 sätestab võimalused töötada väljaspool vangla territooriumi, mistõttu ei eelda eraettevõtete kaasamine alati töö tegemist vangla territooriumil. Õiguslikud alused on loodud, et võimaldada kinnipeetavatele pakkuda laiaulatuslikumalt tööd.

VangS § 38 lg 2 näeb ette vanglale võimaluse rajada kinnipeetavate tööhõive tagamiseks oma kaitised, mis on vangla enda ettevõtte, mille asutamise, sisustamise ja käitamise eest hoolitseb riik. Sama paragrahvi lg 3 näeb ette alused, millega kindlustatakse kinnipeetavate tööhõive eraõiguslike isikute, peamiselt äriühingute kaasamise kaudu. Äriühingute puhul töötaksid kinnipeetavad nende kasuks. Peamine erinevus lg 2 ja lg 3 vahel seisneb selles, et vangla enda käitises kontrollivad kinnipeetavaid vanglatöötajad, eraõiguslike isikute juures töötades korraldavad järelvalve eraõigusliku isiku töötajad, kes ei kuulu vanglapersonali hulka.¹⁴⁴

Vangla tööprogrammid on kasulikud kolmel tasandil: kasu vanglaadministratsioonile, sest see vähendab kinnipeetavate tegevusetust ja sellega kaasnevat riski (näiteks konfliktid

¹⁴¹ Work, education and treatment in Swedish prisons, lk 6.

¹⁴² U. Lõhmus. Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. Tartu: SA Iuridium 2003, lk 105.

¹⁴³ Work, education and treatment in Swedish prisons, lk 10.

¹⁴⁴ Madise/Pikamäe/Sootak. § 38/3.2-3.3.

kinnipeetavate ja vanglapersonali vahel ja konfliktid kinnipeetavate endi vahel); kasu kinnipeetava tööharjumusele ja sissetulekule; kasu ühiskonnale, sest vanglas töötanud või koolitusprogrammides osalenud kinnipeetav satub väiksema tõenäosusega vanglasse tagasi, kui vanglas mittetöötanud kinnipeetav. Mitmed analüüsid on näidanud, et kinnipeetav, kes oli vanglas tööga hõivatud, leiab vabanedes kaks korda sagedamini töö kui mittetöötanud kinnipeetav.¹⁴⁵ Vanglas töötamine ei ole kasuks ainult vabanemisel töökoha leidmisel. Rootsisis Brå poolt läbiviidud uuringus¹⁴⁶ intervjueriti kinnipeetavaid, kelle arvamuse põhjal loob igapäevane töötamine vanglas normaalsuse tunde. Tegevused aitavad neil luua rutiine ja aeg möödub kiiremini. Erinevate tegevuste raames kohtutakse ka vanglapersonaliga. Parem läbisaamine kinnipeetavate ja vanglapersonali vahel võimaldab motiveeritumalt tööd teha. Tasu tehtud töö eest on kinnipeetavatele oluline, sest see annab neile teatava finantsilise vabaduse.¹⁴⁷

Eelnevast lähtudes on tööhõive vanglates väga oluline faktor korduvkuritegevuse ennetamisel. Vanglates laialdasemalt tööhõivega tegelemine tagab vangidele paremad võimalused vabanemisel tööd saada, mida on kinnitanud mitmed uuringud. Parema ja laialdasema tööhõive tagamiseks vanglates tuleks vanglasüsteemil luua kontakte väljaspool vanglat tegutsevate avalik-õiguslike ja eraettevõtetega, kelle abil saaks oskustööd pakkuda rohkematele kinnipeetavatele, nii kinnises vanglas kui ka avavanglas. Seadus on andnud võimaluse vanglatele luua kinnipeetavatele töötegemise võimalusi väljaspool vanglat, aga ka andnud võimaluse vanglal endal rajada kätised vangla territooriumile. Nagu käesoleva töö eelnevates peatükkides on järeldusele jõutud, siis saab korduvkuritegevust ennetada kõige efektiivsemalt kaasates lisaks vanglasüsteemile ka muid sektoreid. Seejuures tuleb avalik-õiguslikke ja eraettevõtteid motiveerida kinnipeetavaid tööle võtma. Palgatoetuste või sotsiaalmaksu vabastus palga maksmisel kinnipeetavale nõuab küll lisakulutusi, kuid samal ajal aitab see kaasa korduvkuritegevuse vähendamisele, mille tõttu ei kuluks samas mahus ressursi nende isikute kriminaalmenetluste läbiviimiseks ja ülalpidamiseks vanglas. Lisaks ei seondu korduvkuritegevuse kahju ainult järgneva kuriteo menetlemises ja vanglas ülalpidamises. Arvestada tuleb ikka uue kuriteoga tekitatavat kahju ühiskonnale ja kahju potentsiaalse produktiivse ühiskonnaliikme lisandumata jäämisest.

---

¹⁴⁵ Vangide tööhõive vabaduses: vanglas töötanud ja mittetöötanud kinnipeetavate võrdlus, lk 5.

¹⁴⁶ Work, education and treatment in Swedish prisons.

¹⁴⁷ Work, education and treatment in Swedish prisons, lk 9.

3.3. Kinnipeetavate avavanglasse paigutamine

Kinnist vanglat ja avavanglat eristab põgenemisvastaste abinõude rakendamise ulatus. Kinnises vanglas kasutatakse neid kõige rohkem - vangla on eraldatud müüridega, kasutatakse valveposte, videoalvet, trelle jms. Seevastu avavanglat ümbritseb madal piirdeaed vangla territooriumi märgistamiseks ja füüsilisi põgenemisvastaseid abinõusid ei kasutata, sh eriväljaõppe saanud personali ja lukustatud uksi.¹⁴⁸ VangS § 20 määratleb kinnipeetava ümberpaigutamist avavanglasse. Sama seaduse § 16 kohaselt otsustatakse kinnipeetava avavanglasse ümberpaigutamine reeglina individuaalse täitmiskava koostamise käigus, millest järeldeb, et vangistusseaduse kohaselt ei ole kinnipeetava kohene paigutamine avavanglasse võimalik.¹⁴⁹

Avavanglas toimub vangistuse täideviimine avatult, mida iseloomustab põgenemisvastaste abinõude puudumine. Selle tingib kinnipeetava usaldamine vangla poolt, kuna kinnipeetava põgenemisoht ja uute kuritegude toimepanemise oht on minimaalne. Avatud täideviimise eesmärgiks on anda kinnipeetavale võimalus säilitada piiratud ulatuses endine eluviis, piirates siiski samal ajal karistuse repressiivsuse tunnetamiseks tema liikumisvabadust ja sellega seotud õigusi. Eelnimetatud liikumisvabaduseks on kohustus viibida ööpäevas kindlaks määratud ajal avavangla territooriumil. Sellest tulenevalt on avatud täideviimise eesmärgiks negatiivsete mõjude vältimine, mis kaasnevad kinnise täideviimisega, sealjuures arvestades, et ei oleks ohtu ühiskonnale.¹⁵⁰ Seega ei ole kinnipeetaval avavanglast vabanedes taasühiskonnastumine nii keeruline, kui kinnisest vanglast vabanedes ja üleminek on sujuvam.

Tulenevalt VangS §-dest 14, 16, ja 20 toimub vangistuse täideviimine üldjuhul kinnise täitmise vormis.¹⁵¹ VangS § 20 lg 1 sätestab, et kui kinnipeetava individuaalsest täitmiskavast selgub, et karistuse kandmine kinnises vanglas ei ole otstarbekas, kinnipeetava poolt realselt ärakandmisele kuuluva vangistuse tähtaeg ei ületa ühte aastat või ärakandmata vangistus ei ületa 18 kuud ning kinnipeetava suhtes on piisavalt alust oletada, et ta ei pane toime uusi õiguserikkumisi, võib kinnipeetava tema nõusolekul ümber paigutada avavanglasse. Sama paragrahvi lg 2 sätestab, et avavanglasse ei või paigutada eluaegset vangit. Kui eelnimetatud

¹⁴⁸ Madise/Pikamäe/Sootak. § 7/2.1.

¹⁴⁹ Madise/Pikamäe/Sootak. § 20/1.

¹⁵⁰ Madise/Pikamäe/Sootak. § 9/3.

¹⁵¹ Madise/Pikamäe/Sootak. § 7/5.

formaalsed eeldused on täidetud ja on piisavalt alust oletada, et ta ei pane toime uusi kuritegusid ning kinnipeetav on nõus sellega, siis võib ta ümberpaigutada avavanglasse.

Avavanglasse ümberpaigutamise esmaseks tingimuseks on kinnipeetava vähene põgenemisoht, seega ei ole avatud täideviimisel primaarne julgeolekunõuete järgimine.¹⁵² Seda hinnates vaadatakse kinnipeetava eelnevat elukäiku, alalise elukoha olemasolu, perekonna olemasolu, võimaliku töökoha ja sissetuleku olemasolu ja kogu kinnipeetavat vabaduses ümbritsevat sotsiaalset keskkonda tervikuna.¹⁵³

Avavanglasse ümberpaigutamise võimalikud juhud on täpsemalt lahti kirjutatud justiitsministri kinnitatud täitmisplaani¹⁵⁴ §-s 17:

(1) Kinnipeetav paigutatakse tema nõusolekul avavanglasse või kinnise vangla avavanglaosakonda:

1) kui reaalselt ärakandmisele kuuluva vangistuse tähtaeg ei ületa ühte aastat ja kinnipeetava vanglasse vastuvõtmine on lõppenud, riskihindamise tulemusel ei ole kinnipeetav kõrg- või üliohtlik, tal ei ole diagnoositud narkomaaniat ja tal ei ole alkohoolsete jookide tarvitamisest tingitud sõltuvushäireid ning kinnipeetav vastab lõikes 2 sätestatud tingimustele;

2) kui ärakandmata vangistus ei ületa 18 kuud ja kinnipeetav on kandnud ära „Karistusseadustiku” § 76 lõike 1 punktis 2 või lõike 2 punktis 2 sätestatud osa karistusajast, riskihindamise tulemusel ei ole kinnipeetav üliohtlik, narkomaaniadiagnoosiga kinnipeetav on nõustunud raviga ja ta ei ole rehabilitatsioonifaasis, alkohoolsete jookide tarvitamisest tingitud sõltuvushäirete tõttu planeeritud tegevused on täidetud ning kinnipeetav vastab lõikes 2 sätestatud tingimustele;

3) individuaalse täitmiskava alusel, kui riskihindamise tulemusel ei ole kinnipeetav kõrg- või üliohtlik, ta on täitnud ümberpaigutamise otsustamise ajaks selle ajani individuaalses täitmiskavas planeeritud tegevused või teinud endast oleneva, et neid täita, narkomaaniadiagnoosiga kinnipeetav on nõustunud raviga ja ta ei ole rehabilitatsioonifaasis, alkohoolsete jookide tarvitamisest tingitud sõltuvushäirete tõttu planeeritud tegevused on täidetud ja kinnipeetav vastab lõikes 2 sätestatud tingimustele.

Avatud täideviimise põhieesmärgist lähtuvalt, milleks on kinnipeetava seniste sotsiaalsidemete võimalikult endisel kujul säilitamine, annab VangS § 10 väga üldised raamid

¹⁵² Madise/Pikamäe/Sootak. § 9/4.

¹⁵³ Madise/Pikamäe/Sootak. § 20/4.2.

¹⁵⁴ Täitmisplaan. – RTL 2008, 29, 424... RT I, 21.04.2016, 10

elukorralduseks. Kui see on vajalik kinnipeetava endise olukorra paremaks säilitamiseks, siis on lubatud kõrvale kalduda seadusega antud üldistest raamidest. Seega ei kehti avavangla territooriumil mitte niivõrd ühtne režiim, vaid lähtutakse individuaalselt kinnipeetavast elukorralduse kehtestamisel, millest lähtuvalt on vanglateenistusel ulatuslikud volitused kehtestada üldtingimustest erandeid.¹⁵⁵

VangS § 10 sätestab:

(1) Äratusest kuni öörahuni on kinnipeetaval lubatud vabalt liikuda avavangla territooriumil. Vanglateenistuse loal on kinnipeetaval lubatud liikuda ka väljaspool avavangla territooriumi seoses õppimise, töötamise või tervishoiuteenuse osutamisega.

(2) Öörahu algusest kuni äratuseni eraldatakse kinnipeetavad neile ettenähtud tubadesse, mis vajaduse korral lukustatakse. Vanglateenistuse ametniku loal on kinnipeetaval lubatud öörahu algusest kuni äratuseni viibida avavangla territooriumil või väljaspool seda seoses töötamisega.

(3) Kinnipeetava liikumisele väljaspool avavangla territooriumi kohaldatakse käesoleva seaduse §-s 22 sätestatud.

Avavanglasse ümberpaigutamise üheks tingimuseks on kinnipeetava nõusolek, mille eesmärgiks on kaasata ta aktiivselt enda käekäigu otsustamisse, et vältida tema muutumist passiivseks kohtlemisobjektiks. Nõusoleku läbi antakse kinnipeetavale võimalus hinnata iseennast, sest avavanglasse ümberpaigutamise kaasnevad minimaalsed põgenemisvastased abinõud ja suurem vastutus oma elu korraldamise eest, millega kaasnevad ka suuremad riskid, millega kinnipeetav peab oskama arvestada. Keeldumise korral on ümberpaigutamine välistatud. Kinnipeetaval puudub subjektiivne õigus nõuda enda avavanglasse ümberpaigutamist.¹⁵⁶ Avavangla üheks eesmärgiks on kinnise vangla negatiivsete kõrvalmõjude vältimine,¹⁵⁷ mistõttu saab seda eesmärki vaadelda ka kui negatiivsete kõrvalmõjude likvideerimist. Antud töö autor on arvamusel, et kinnipeetava sujuvamaks taasühiskonnastumiseks ja vabanemisšoki vältimiseks, tuleks kaaluda iga kinnipeetava puhul avavanglasse paigutamist, kellele ei saa kohaldada ennetähtaegset vabanemist. Vanglast tähtaegselt vabanenute retsidiivsuse tase on kõrgeim,¹⁵⁸ mistõttu tuleb antud probleemile korduvkuritegevuse ennetamisel rohkem tähelepanu pöörata. Ühe võimalusena näeb töö autor

¹⁵⁵ Madise/Pikamäe/Sootak. § 10/3.1.

¹⁵⁶ Madise/Pikamäe/Sootak. § 20/3,6.

¹⁵⁷ Madise/Pikamäe/Sootak. § 9/3.

¹⁵⁸ Kuritegevus Eestis 2015, lk 90-91.

suunata praegusest enam kinnipeetavaid, keda ei vabastata vanglast ennetähtaegselt, enne vabanemist avavanglasse karistust kandma. Seeläbi on kinnipeetaval võimalus alustada taasühiskonnastumisega järk-järgult, samas jäädes vanglateenistuse vaatevälja. Seeläbi toimuks vanglast vabanemine kinnipeetava jaoks sujuvamalt ja vähendades korduvkurtegevuse riski.

Saksamaal varieerub avavanglate või vanglate juures olevate avatud sektsioonide arv sõltuvalt liidumaast. Avavanglates on kinnipeetaval võimalik karistust vabamalt kanda, milleks on ette nähtud ühepäevased, lühiajalised, tööalased ja kuni 21 päeva vanglast eemal viibimised. Selline vorm on resotsialiseerumise üks käsitlusi, mis on uurimuste kohaselt edukas, eriti nendes liidumaades, kus rakendatakse avavanglasse paigutamise võimalust tihedamini. Ebaõnnestumise tase on alla ühe protsendi, mis on tavaliselt seotud kinnipeetava avavanglasse tagasipöördumisega hiljaks jäämisega või eeskirjade rikkumisega. Kuritegude toimepanemine avavanglas karistust kandes on erandlik.¹⁵⁹

2015. aastal kandis Eestis avavanglates karistust 10% süüdimõistetute koguarvust (2015. aasta lõpus 204 inimest).¹⁶⁰ Eelnevast Saksamaa näitest järeldades saab väita, et avavanglate kasutamine on kinnipeetava taasühiskonnastamise puhul edukas, ennetades seeläbi korduvkuritegevuse riski.

3.4. Sõltuvusravi

Narkomaania legaaldefiniitsioon on sätestatud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse¹⁶¹ § 2 lg-s 6, mille alusel on narkomaania psüühiline või füüsiline sõltuvus, mis on tekkinud narkootiliste või psühhotroopsete ainete tarvitamise tagajärjel.

Uimastisõltuvus on Eesti ühiskonnas suureks probleemiks. Raske sõltuvusprobleemiga isiku igapäevaelu sihiks on uimastite hankimine, tarvitamine ja võõrutusnähtudega toimetulek ning oma käitumise kontrollimine, mistõttu taanduvad uimastisõltuvuse ees sageli töö, pereelu ja hobid. Seetõttu mõjutab uimastisõltuvus ka kriminaalsüsteemi. Eestis ja mujal riikides tehtud uuringute alusel on kinnipeetutest uimastitarvitajate osakaal suurem kui muidu ühiskonnas.¹⁶²

---

¹⁵⁹ Second Periodical Report on Crime and Crime Control in Germany, lk 86.

¹⁶⁰ Kuritegevus Eestis 2015, lk 81.

¹⁶¹ Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. – RT I 1997, 52,834...RT I 03.05.2016,6

¹⁶² Uimastisõltlased Eesti karistussüsteemis. Uuringu tutvustus, lk 196.

Võrreldes üldise rahvastikuga on kinnipeetute hulgas uimastitarbimine elu jooksul suurem ja selle viisid on tervisele kahjulikumad. Hiljutised uuringud Euroopas näitavad, et kinnipeetutest on kunagi uimasteid süstinud 6-48%.¹⁶³

Narkosõltlaste ravi saab toimuda kas vangistuses või siis vangistuse asendusena. Asendusraviga saab Eesti vanglates alustada vaid Tartu vanglas, vabaduses alustatud asendusraviga saab jätkata ka teistes Eesti vanglates. Narkomaaniaravi saab Eesti narkosõltlastest kinnipeetavatest hinnanguliselt 12-16%. See on narkosõltlaste ravi vangistuses.¹⁶⁴ Sõltuvusrehabilitatsiooni osakonnad, mis pakuvad erinevaid sekkumisprogramme neile kinnipeetavatele, kes on ise motiveeritud oma sõltuvusprobleemidega tegelema, asuvad kolmes kinnises vanglas (kohti kokku 212). Ülejäänud narkosõltlastele võimaldatakse sotsiaalprogramme, tugigruppe, ravimravi jm.¹⁶⁵ Sõltuvusraviosakondadesse paigutatakse tavapäraselt vange, kelle vangistus on pikem kui üks aasta, mistõttu ei ole lühema karistusajaga kinnipeetutele sobiv ravi tagatud.¹⁶⁶

Teadusuuringutega on põhjalikult uuritud asendusravi, näiteks 2015. aastal avaldati rahvatervise valdkonna ajakirjas metaanalüüs, mille alusel vähendas metadoonravi kuritegevust aastase sekkumise järel poole võrra ja iga teine sõltuvusravile tulija hakkas tööle käima ja paranesid peresuhted. Samuti on varasemate uuringutega kinnitatud, et opioidiasendusravi vähendab ravil olevate patsientide kriminaalsust.¹⁶⁷ Edukaima ravitulemuse saavutamiseks tuleb sõltuvusravis lähtuda individuaalsest isikust.¹⁶⁸

2015. aasta lõpu seisuga oli Eestis iga kolmas kinnipeetav uimastisõltuvuse diagnoosiga, mistõttu vajavad kinnipeetavad erilist tähelepanu uimastiennetuse ja ravi mõttes. Mitmetes riikides läbiviidud uuringute tulemustest nähtub, et parim viis uimastisõltlaste õigusrikkumiste vähendamiseks on võimaldada neile vangistuse alternatiivina ravi.¹⁶⁹ KarS § 69² lähtub sellest, et kui kurjategija on kuriteo toime pannud terviseseisundist tingitud anomaanlia tõttu, siis on otstarbekam teda reaalse vangistuse asemel ravida, mis ühtlasi vähendab uue kuriteo toimepanemise tõenäosust.¹⁷⁰

---

¹⁶³ Euroopa uimastiprobeelmide aruanne. Suundumused ja arengud. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus: Luxembourg 2016, lk 63.

¹⁶⁴ Narkosõltlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis, lk 39.

¹⁶⁵ Narkosõltlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis, lk 40.

¹⁶⁶ Narkosõltlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis, lk 43.

¹⁶⁷ Narkosõltlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis, lk 30.

¹⁶⁸ Narkosõltlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis, lk 32.

¹⁶⁹ Uimastisõltlased Eesti karistusüsteemis. Uuringu tutvustus, lk 197.

¹⁷⁰ Sootak/Pikamäe. § 69²/1.

Seejuures tuleb mõista, et raviga karistamine ei ole mõeldav, kuna tulenevalt ravi eesmärgist on ravi psüühikahäirest vabanemine või selle mahasurumine, et ära hoida tulevikus hälbivat käitumist. Seega on ravi puhul tegemist mittekarakteristliku mõjutusvahendiga, mille rõhk on eripreventsioonil ja isikust lähtuva ohu neutraliseerimisel, et ta ei paneks toime uusi kuritegusid.¹⁷¹

Paljudes riikides on hakatud otsima ja rakendama võimalust vähendada vangistuses viibivate narkomaanide arvu määrates neile vangistuse asemel sõltuvusravi, luues sellega paremad eeldused nende taasühiskonnastumiseks.¹⁷² Enamuses Euroopa riikides on võimalik määrata vanglakaristuse asemel sõltuvusravi.¹⁷³ Narkosõltlastele õigusrikkumiste eest määratavad arestid on riigile väga kulukad,¹⁷⁴ narkomaaniaravi on sama kestvusega vanglakaristusest oluliselt odavam.¹⁷⁵

Sõltuvushäiretega inimeste ravis on oluline nende sisemine motivatsioon ravi saamiseks ja et nad oleksid valmis ennast muutma. Üheks selliseks võimaluseks on motiveeriv intervjuu.¹⁷⁶ Eestis on selleks loodud MTÜ Eesti Motiveeriva Intervjuerimise ja Treeningu Assotsiatsioon (EMITA), kelle eesmärgiks on läbi viia ja koolitada inimesi läbi viima motiveerivat intervjuud, mille puhul on tegemist nõustamisteenusega, mis on suunatud inimeste käitumises positiivsete muutuste esilekutsumiseks.¹⁷⁷ Kuna isiku ravile saatmise üheks eelduseks on isiku nõusolek, siis oleks vajalik tõhustada ja rakendada motiveeriva intervjuu osakaalu.¹⁷⁸

Saksamaal läbi viidud uuringus küsitleti sõltuvusravi keskuste töötajatelt probleemide kohta, mis kaasnevad kurjategija sõltuvusravile suunamisega. Toodi välja, et isikud ei tunnista sõltuvuse olemasolu ja seega puudub motivatsioon sõltuvusravi läbida. Keskuste töötajate arvates on eduka sõltuvusravi eelduseks intensiivse motivatsiooni teraapia kurjategijates enesemotivatsiooni tõstmiseks.¹⁷⁹ Asjatundjad rõhutavad, et isiklik motiveeritus on narkomaaniaravis kõige tähtsam ja ekspertide hinnangul ei toeta sund soovitud eesmärki. On ka täheldatud, et osad kurjategijad valivad sõltuvusravi vangistuse asemel ainult seetõttu, et

---

¹⁷¹ Sootak/Pikamäe. § 69²/3.

¹⁷² A. Ahven. Narkomaaniaravi vangistuse alternatiivina. Uuringu aruanne. Justiitsministeerium: Tallinn 2007, lk 24.

¹⁷³ Alternatives to imprisonment — targeting offending problem drug users in the EU, lk 32.

¹⁷⁴ G. Tamm, A. Talu, A. Markina, A. Villenthal, S. Espenberg, J. Tourunen & U. Varblane. Narkosõltlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis. Tartu: Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus 2016. EV Justiitsministeerium, lk 28.

¹⁷⁵ A. Ahven, E. Hillep. Narkoravi õigusrikkujatele. Justiitsministeerium: Tallinn 2008, lk 4.

¹⁷⁶ Narkosõltlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis, lk 29.

¹⁷⁷ MTÜ Eesti Motiveeriva Intervjuerimise ja Treeningu Assotsiatsioon (EMTA) koduleht. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.emita.ee/> (14.04.2017)

¹⁷⁸ Narkosõltlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis, lk 30.

¹⁷⁹ Alternatives to imprisonment — targeting offending problem drug users in the EU, lk 28.

mitte vanglasse sattuda, mitte seetõttu, et end sõltuvusest ravida.¹⁸⁰ Siinkohal aitaks isikute sõltuvuse tunnistamisele ja enese motiveerimiseks eelnevalt kirjeldatud motiveeriva intervjuu kohaldamine.

Euroopa Liidu narkootikumidealase tegevuskava (aastateks 2013-2016) punktis 21 on kirjas, et liikmesriigid peaksid vajaduse korral ja kooskõlas oma õigusraamistikega tagama narkootikume tarvitavate õigusrikkujate sunniviisiliste karistuste alternatiivid (nagu haridus, ravi, rehabilitatsioon, järelravi ja sotsiaalne integratsioon).¹⁸¹ Eestis KarS § 69² jõustumisel aprillis 2011 tekkis võimalus asendada vangistus sõltuvusraviga, algselt oli see võimalus varem vangistusega karistamata isikute puhul ja kelle karistus oli kuus kuud kuni kaks aastat ning ennetähtaegse vabastamise eeldusena ja rahalise karistuse asendusena. Kasutusvõimaluste laiendus toimus 08.03.2014, mil lisandus võimalus kasutada raviga asendamist ka isikute puhul, kes olid juba varem vangistusega karistatud. Sõltuvusraviga saab karistuse asendada ainult siis, kui kuritegu on toime pandud uimastisõltuvuse tõttu, seejuures ei ole oluline süüteo liik.¹⁸² Ei ole tähtis, kas kurjategija viibis kuriteo toimepanemise ajal narkootilises joores või mitte.¹⁸³ Siiani on Eestis vangistuse asemel ravile saadetud üksikuid vangistusega karistatud isikuid,¹⁸⁴ kuigi kinnipeetavatest 30% on sõltuvushäirega. Arvesse tuleks võtta, et vangistus on kallim kui ravi, mille peale kulub kuus 1052 eurot inimese kohta (ravi 1000 eurot ja kriminaalhooldus 52 eurot), võrreldes vangistusega, mille peale kulub kuus 1323 eurot süüdimõistetud kohta. Põhjused, miks sõltuvusravi ei ole piisaval määral rakendatud, on seotud süüdimõistetud motivatsiooni hindamisega, kohtunike ebapiisavate teadmistega alternatiivkaristuste rakendamise efektiivsusest ja seadusest tulenevatest piirangutest, kellele alternatiivkaristusi määrata saab.¹⁸⁵ Välisriikide kogemuste põhjal on narkomaanidest kurjategijate korduvkuritegevus märgatavalt vähenenud peale ravile suunamist.¹⁸⁶

Psühhiaatrilise abi seaduse¹⁸⁷ § 6 lg 2 alusel annavad psühhiaatrilist abi sellekohased tegevusloaga raviasutused, arstid ja muud spetsialistid. KarS § 69² lg 1 kohaselt on raviga asendamine sõltuvusse seatud kuriteo eest mõistetud vangistuse määraga – kuuekuuline kuni

---

¹⁸⁰ Narkomaaniaravi vangistuse alternatiivina, lk 34.

¹⁸¹ Euroopa Liidu narkootikumidealane tegevuskava aastateks 2013-2016. 2013/C 351/01, p 21.

¹⁸² Sootak/Pikamäe. § 69²/6.2.

¹⁸³ Sootak/Pikamäe. § 69²/6.2.

¹⁸⁴ Uimastisõtlased Eesti karistussüsteemis. Uuringu tutvustus, lk 197.

¹⁸⁵ Narkosõtlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis, lk 118.

¹⁸⁶ Narkomaaniaravi vangistuse alternatiivina, lk 21.

¹⁸⁷ Psühhiaatrilise abi seadus. – RT I 1997, 16, 260...RT I, 30.12.2015, 88

kaheaastane vangistus, kuid kui selline vangistuse määr saadakse läbi karistuse kergendamise aluste, siis antud paragrahv ei kohaldu.¹⁸⁸

Seega saab narkosõltuvuse tõttu toimepandud kuriteo eest seaduses ettenähtud vangistuse asendada raviga, kui täidetud on järgmised tingimused:

- kuritegu on toime pandud narkosõltuvuse tõttu;
- isikule mõistetakse kuuekuuline kuni kaheaastane vangistus või süüdlane ei tasu talle mõistetud rahalise karistuse summat;
- isik on andnud kirjaliku nõusoleku, mille ta saab anda pärast seda, kui talle on selgitatud kõiki raviga kaasnevaid mõjusid;
- ravi ajal järgib süüdlane kontrollnõudeid ning täidab talle pandud kohustusi.¹⁸⁹

Probleem tõusetub antud juhul määratud karistuse liigiga, kus sama kuriteo toimepanemise eest mõistetakse rahaline karistus vs kuni kuue kuuline vanglakaristus. Esimesel juhul, kui rahaline karistus jääb tasumata võib asendada raviga, kuid lühema kui kuue kuulise vangistuse puhul ei või asendada raviga.¹⁹⁰

Alati jääb risk, et narkomaaniaravi ei pruugi õnnestuda. Narkomaaniaravi võib ebaõnnestuda kurjategija tahtest olenedes või sellest olenemata. Kurjategijast sõltuvad asjaolud on nõusoleku tagasivõtmine, ravist kõrvalehoidumine, käitumiskontrolli eeskirjade rikkumine ja uue vangistusega karistatava teo toimepanek. Süüdlasest sõltumatu ravi ebaõnnestumine tähendab seda, kui ravi kõrvalmõjude või meditsiiniliste näidustuste tõttu ei ole ravi jätkamine võimalik. Ravitingimuste rikkumisele ei ole võimalik reageerida ravi tähtaja pikendamisega. Ravi on läbitud, kui süüdlane ei ole kohtulahendiga määratud ajal ravi katkestanud ega lõpetanud ehk ravi hindamisel on määravad üksnes formaalsed tingimused, mitte ravile allutatu sisuline tervenemine.¹⁹¹

Kriminaalmenetluse seadustiku¹⁹² § 221¹ lg 1 näeb ette, kui isikut kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteos, mille eest võib seaduse kohaselt mõista vangistuse, mille võib asendada narkomaanide sõltuvusraviga, võivad uurimisasutus ja prokuratuur ekspertiisimäärusega nõuda kohtupsühhiaatriaekspertidilt või kohtuseksuoloogiaekspertidilt arvamust kahtlustatavale või süüdistatavale sõltuvusravi kohaldamise vajalikkuse kohta.

---

¹⁸⁸ Sootak/Pikamäe. § 69²/6.3.

¹⁸⁹ Narkosõltlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis, lk 62.

¹⁹⁰ Narkosõltlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis, lk 118.

¹⁹¹ Sootak/Pikamäe. § 69²/10-11.

¹⁹² Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I 2003, 27, 166...RT I, 31.12.2016, 46

Kogu eelnimetatud paragrahv käsitleb sõltuvusravi kohaldamiseks vajalike andmete nõudmist. Ravi kohaldamine on võimalik ainult kohtu poolt antud süüdimõistva otsusega, seega on enne sõltuvusravi rakendamise kaalumiseks vaja andmeid enne otsuse tegemist. Nende andmete saamiseks peab eeltöö ära tegema prokuratuur või uurimisasutus, kes oma ekspertiisimäärusega saavad nõuda kohtupsühhiaatriaekspertidilt arvamust kahtlustatavale või süüdistatavale sõltuvusravi kohaldamise võimaluse ja vajalikkuse kohta. Kohus võib vajaduse korral nõuda täiendavaid andmeid.¹⁹³

Prokurör saab teha vangistuse asendamise ettepaneku, aga kui vastavad ravikohad ja ressursid puuduvad, siis prokurör sõltuvusravi kohaldamist ei taotle. Kui kohus otsustab asendada vangistuse narkomaanide sõltuvusraviga, siis vastav kohtumäärus või –otsus saadetakse kriminaalhooldusosakonnale, kes valmistab ette ravi kohaldamise. Kriminaalhooldusametniku pädevuses on ka taotleda kohtult kontrollnõuete kehtestamist või teha ettepanek sõltuvusravi lõpetamiseks ja vangistuse kohaldamiseks.¹⁹⁴ Siinkohal on oluline välja tuua, et tuleb tagada piisavalt ravikohti, kuhu vajadusel isik paigutada. Kui asja menetlevate ametnike arvates on sõltuvusravi kohaldamine parim viis ennetamiseks korduvkuritegevust, siis ei tohiks jääda see kohaldamata põhjusel, et ravikohti ei ole piisavalt ja seetõttu paigutatakse isik vanglasse.

KarS mõttes on narkomaania sõltuvusravi statsionaarne või ambulatoorne, mille eesmärgiks on kuriteo toimepanemise põhjuseks olnud psüühikahäire ravimine või selle kontrolli all hoidmine. Süüdimõistetud ravi ei tohi erineda selle narkomaani ravist, kes pole kuritegu toime pannud. KarS § 69² lg 5 alusel on süüdimõistetul õigus ravi katkestada, kuid sellisel juhul pööratakse vangistus täitmisele, ilma ravil viibitud aega maha arvestamata.¹⁹⁵

Sõltuvusravi pakkumine ja jätkamine ühtse teenuseahelana kinnipidamisasutustes on oluline ühiskondlike kahjude vähendamiseks.¹⁹⁶ Uurimused näitavad, et kui kuritegu on seotud narkosõltuvusega, siis kordukuritegevuse riski vähendamisele aitab rohkem kaasa sõltuvusravi kui vangistus.¹⁹⁷

Eelnevale toetudes saab väita ja arvab ka autor, et sõltuvusravi ei ole Eestis kohaldatud piisaval määral, kuigi õiguslik raamistik on selleks loodud. Narkosõltlastest kordukurjategijate sõltuvusravile saamisega on võimalik vähendada kinnipeetavate arvu,

---

¹⁹³ E. Kergandberg, P. Pikamäe. § 221¹/2. - Kriminaalmenetluse seadustik. Komm. vlj. Tallinn: Juura 2012, lk 536-537.

¹⁹⁴ Narkosõltlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis, lk 62.

¹⁹⁵ Narkosõltlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis, lk 63.

¹⁹⁶ Eesti uimastitarvitamise vähendamise poliitika. Valge raamat. Siseministeerium: Tallinn 2014, lk 31.

¹⁹⁷ J. Connolly. Alternatives to Prison With a focus on drug using offenders. Administration, vol. 54, no. 1 (2006), lk 4.

seeläbi kergendades vanglasüsteemi koormust kinnipeetavate taasühiskonnastamise läbiviimisel. Narkosõltlastest ja mittennarkosõltlastest kinnipeetavate taasühiskonnastumine ja õiguskauale elule suunamine toimub erinevatel alustel. Esimesel juhul on kinnipeetaval psüühiline või füüsiline sõltuvus, millest vabanemise järel on isiku korduvkuritegevuse risk vähenenud. Teisel juhul on kinnipeetava kuritegelikult teele sattumine ja sinna jäämine mõjutatud muudest alustest, millega tegelemine ei nõua isiku narkosõltuvusega tegelemist. Sõltuvusravi asutuses on võimalik selle probleemiga tegelevatel asjatundjatel igapäevaselt tegeleda, mistõttu on ravi eduka läbiviimise tõenäosus suurem, läbi mille on võimalik ennetada korduvkuritegevust.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärk oli otsida võimalusi, kuidas tänase vangistussüsteemi muutmise kaudu oleks võimalik vähendada ja seeläbi ennetada korduvkuritegevust. Uurimisülesanneteks oli analüüsida korduvkuritegevuse hetkeolukorda Eestis, statistilisi näitajaid ja tehtud uuringuid, missuguseid tegevusi on siiani rakendatud korduvkuritegevuse ennetamiseks ja kuidas on käsitletud kõrget korduvkuritegevuse määra teistes Euroopa riikides. Selle teostamiseks analüüsis autor nii Eestis kehtivat regulatsiooni ja rakendatavat praktikat, kui ka teiste riikide regulatsioone ja praktikat korduvkuritegevuse ennetamisel. Magistritöö sissejuhatuses püsitatud hüpoteesiks oli, et välisriikide kogemusest on võimalik leida ideesid Eesti korduvkuritegevuse vähendamise abinõude väljatöötamiseks.

Üle 60% Eesti kinnipeetavatest ja kriminaalhooldusalustest on korduvkurjategijad, mistõttu on korduvkuritegevus Eestis suureks probleemiks. Nii vanglate ja teiste õigusasutuste kui ka kriminaalkaristuste üheks ühiseks eesmärgiks on mõjutada kurjategijat mitte toime panema uusi kurjategusid. Kõrge korduvkurjategijate määr annab alust väita, et korduvkuritegevuse ennetamiseks rakendatud tegevused ei täida hetkel olulises osas seatud eesmäärke.

Käesoleva töö esimeses osas käsitleti korduvkuritegevuse mõiste määratlemist erinevate allikate ja autorite tööde pinnalt. KarS ei pea kuriteo korduvalt toimepanemise all silmas seda, et isikut oleks varem toimepandud kuriteo eest juba karistatud. Seega saab korduvkuritegevuse all mõista ka neid kuritegusid, kus kurjategija on varem kuriteo toime pannud, aga ei ole selle eest karistatud. Samuti on välja toodud enimkasutatavad indikaatorid korduvkuritegevuse mahu hindamiseks. Uue kuriteo toimepanemisena on korduvkuritegevuse indikaatori puhul mõeldud isiku kinnipidamist (Eestis kahtlustatavana ülekuulamine), süüdimõistvat kohtuotsust või vangistust. Nii kohalikul kui ka rahvusvahelisel tasemel statistika või uuringute võrdlemisel ja analüüsimisel tuleb silmas pidada kasutatavat indikaatorit, mis võivad riigiti erineda.

Korduvkuritegevust enim mõjutavateks teguriteks toodi välja seos vanuse, soo, rahvuse, hariduse, perekonna, töökoha olemasolu ja sõltuvusprobleemidega. Eeltoodust järeldus, et suurema korduskuritegevuse riskiga on nooremad, meessoost, madala haridustasemega, katkenud või keerulise perekonnasuhete, ilma tööta ja sõltuvusprobleemidega isikud. Ükski eelnimetatutest ei tingi koheselt korduvkurjategijaks saamist, kuid mitmete aspektide kokkulangemine suurendab oluliselt korduvkuritegevuse riski. Näiteks madalama

haridustasemega isikutel on raske tööturul konkureerida, mistõttu on neil keeruline tööd leida. See omakorda võib tingida töötuse ja sissetuleku tagamiseks võib isik omakasu eesmärgil toime panna kuritegusid.

Samuti on välja toodud erinevate uuringute ja vanglasüsteemide käsitlusi, mille alusel hinnatakse ja leitakse, missugune asjaolu mõjutab korduvkuritegevust enim. Peamise erinevuse mitmete loetelude puhul tingib asjaolu, et erinevatele uurijatele on kättesaadavad olnud erinevad andmed.

Töös on analüüsitud tänapäeval kohaldatavat ennetavat tegevust korduvkuritegevuse käsitlemisel Eestis Vabariigis, Ühendkuningriikides, Saksamaa Liitvabariigis ja Soome Vabariigis. Samuti on määratletud kuriteoennetuse mõiste, vaadeldes, kuidas on seda sisustatud varasemalt ja kuidas tänapäeval. Varasemalt oli kuriteo vähendamise eesmärgiga tegelemisel põhirõhk tagajärgedega tegelemisel, kuid tänapäeval mõistetakse kuritegevusevastase võitluse all rohkem ennetustegevust kui eesmärki kuritegevust vähendada. Korduvkuritegevuse ennetamise puhul tuleb ennetustegevuse all mõista paratamatult ka tagajärgedega tegelemist, kuivõrd korduvkurjategija on juba varasemalt kuriteo toime pannud.

Töös on käsitletud eelnimetatud Euroopa riikide tegevust korduvkuritegevuse ennetamisel, vaadeldes missuguseid kriminaalpoliitikaid on ellu viidud. Eesti Vabariigis, Soome Vabariigis ja Saksamaa Liitvabariigis on loodud spetsiaalsed kuriteoennetuse nõukogud, kes viivad kohalikul tasandil ellu vastuvõetud strateegiaid. Ühendkuningriigid lähtuvad kuriteoennetuse puhul aga kolmest suuremast raamdokumendist. Näiteks on Soome Vabariik pehme kriminaalpoliitika elluviimisega vähendanud korduvkuritegevuse määra, selle kõrval ka kinnipeetavate arvu, märkimisväärselt alates karistusõiguse reformist 1960ndatel aastatel. Seevastu püsib korduvkuritegevuse määr suhteliselt kõrgel Ühendkuningriikides, kus rakendatakse karmimat kriminaalpoliitikat.

Hetkel on Eestis kehtiv õiguslik regulatsioon andnud võimaluse hõivata kinnipeetavad tööga, kuid praktikas on seda vähesel määral ellu viidud – tootvale tööle on kaasatud umbes 10% kinnise vangla kinnipeetavatest. Samuti on seadusandja andnud võimaluse paigutada kinnipeetav avavanglasse ja rakendada vanglakaristuse asemel sõltuvusravi. Siiski on eelnimetatud võimalustega seotud mitmed probleemid, mistõttu rakendatakse neid võimalusi tänasel päeval pigem tagasihoidlikult, mis omakorda ei sobi kokku praktikas tekkinud vajadustega. Järgnevalt toob käesoleva töö autor välja analüüsi käigus selgunud peamised

probleemid seoses hetkel rakendatava praktika ja regulatsiooniga.

Eesti on kinnipeetavate arvu poolest maailmas esirinnas, mistõttu on vanglad ülerahvastatud ja kinnipeetava taasühiskonnastumiseks individuaalsel tasemel jätkub vähem ressursi vanglapersonali näol. Kinnipeetavad on vanglas enamasti hõivatud majapidamistöodega, mis võib neile küll tööharjumust tekitada, kuid ei anna juurde tööoskust, mistõttu on neil vanglast vabanedes tööturul puudulikud oskused. Enamuse kinnipeetavate rakendamine ainult majapidamistöodega ei täida vangla kohustust tagada kinnipeetavad tööga, mis aitaks neil vabanedes töö leida ja seeläbi edukamalt taasühiskonnastuda. Seetõttu on vajalik ühelt poolt vanglasüsteemil otsida koostööpartnereid muudest sektoritest ja teiselt poolt motiveerida tööandjaid palkama kinnipeetavaid. Vanglast vabanedes on kinnipeetaval raske taasühiskonnastuda, mistõttu on sobiva töö leidmine kindlasti vajalik. Hõivates karistuse kandmise ajal kinnipeetavad tööga, millest saadavaid oskusi saab rakendada hiljem tööturul, suureneb kinnipeetaval tõenäosus leida endale töö ning seeläbi väheneb tunduvalt korduvkuritegevuse risk.

Suure kinnipeetavate arvu juures võib tekkida olukord, kus ei ole võimalik kõikidele kinnipeetavatele produktiivset tööd pakkuda, mistõttu jõuame tagasi probleemideni, milleks on kõrge kinnipeetavate arv ja kinnipeetavatele vähesel määral produktiivsete tööde pakkumine. Ühe võimaliku lahendusena näeb käesoleva töö autor suunata senisest enam kinnipeetavaid karistust kandma avavanglasse, kus toimub vangistuse täideviimine avatult. Avatud täideviimise puhul on kinnipeetaval suuremad võimalused tootva töö tegemiseks. Samuti ei isoleerita avavanglas kinnipeetavad nii tugevasti ühiskonnast, mistõttu on karistuse ärakandmise järel taasühiskonnastumine sujuvam ja ei esine vabanemisšokki. Just eelnimetatud põhjusel on võimaluse korral põhjust paigutada kõik kinnipeetavad, kes ennetähtaegse vabanemise tingimustele ei vasta, vabanemistähtaaja lähenedes avavanglasse. Seeläbi toimuks resotsialiseerumine ühiskonda järk-järgult. Eelnimetatud seisukohta toetab asjaolu, et tähtaegselt vanglast vabanenute korduvkuritegevuse tase on kõrgeim, mis annab alust väita, et vabanemisšoki järgselt ei ole kinnipeetavad motiveeritud ja puuduvad vastavad oskused edukalt taasühiskonnastuda ilma uusi kuritegusid toime panemata.

Üks võimalus korduvkuritegevust ennetada on kohaldada vangistuse asemel sõltuvusravi. Narkomaania on psüühiline või füüsiline sõltuvus, mis on tekkinud narkootiliste või psühhotroopsete ainete tarvitamise tagajärjel. Uimastisõltuvus on Eesti ühiskonnas tervikuna väga suureks probleemiks ja seda ka kinnipeetavate seas - kolmandik Eesti vanglates viibivatest kinnipeetavatest on narkosõltlased. Mitmete riikide uuringute tulemustest nähtub,

et uimastisõltlastest kurjategijate õigusrikkumise riski vähendamiseks on sageli parim viis määrata neile reaalse vanglakaristuse asemel sõltuvusravi. Eestis käsitleb nimetatud asenduskaristuse määramise võimalust KarS § 69², millest nähtuvad alused, millal võib asendada vangistuse raviga. Eelnimetatud paragrahv lähtub sellest, et kui kurjategija on kuriteo toime pannud sõltuvuse tõttu, siis on otstarbekam teda vangistuse asemel ravida, mis ühtlasi vähendab korduvkuritegevuse riski. 2016. aasta seisuga sai narkosõltlastest kinnipeetavatest 12-16% sõltuvusravi, vaid mõnele oli määratud vangistuse asemel ravi. Lisaks asjaolule, et sõltuvusravi on korduvkuritegevuse ennetamisel perspektiivikam kui vangistus, on narkomaaniaravi sama kestusega vanglakaristusest ka oluliselt odavam. Hetkel kehtiva regulatsiooni alusel on sõltuvusravi rakendamisel tekkinud oluline probleem. Sõltuvusravi on sõltuvusse seatud kuriteo eest mõistetud vangistuse määraga – kuuekuuline kuni kaheaastane vangistus, lühema või pikema karistuse puhul ei ole sõltuvusravi kohaldamine võimalik. Kui isik on kuriteo toime pannud psüühikahäire, antud juhul narkomaania tõttu, siis ei ole otstarbekas siduda ravile kvalifitseeruvate isikute ring ainult karistuse määraga. Lähtuda tuleb individuaalsetest asjaoludest kuriteo toimepannud isiku suhtes. Siiski ei peaks saama raviga asendada näiteks eluaegset vangistust, kuid kaaluda tuleks tõsta hetkel kehtivat kaheaastast ülemist määra, näiteks viieaastast vangistust. Laiendades ravile kvalifitseeruvate isikute ringi, saab määrata ravi rohkematele isikutele, seeläbi ennetades korduvkuritegevust.

Prevention of recidivism in Estonia and in Europe

Summary

This thesis titled “Prevention of recidivism in Estonia and in Europe” aims to search for and analyze the options how to change the imprisonment system to reduce and thereby prevent recidivism. The research tasks were to analyze the current situation of recidivism in Estonia, the statistical indicators and the studies that have been done about recidivism. Also what measures have been applied to prevent recidivism and how other European countries have dealt with high recidivism rates. To carry out all of the above the author analyzed current regulations and the applicable law, as well as other European countries’ regulations and practice in the prevention of recidivism. The hypothesis of this master’s thesis is to find ideas for recidivism reduction measures in Estonia through the experiences of other European countries.

Over 60% of Estonian inmates and probationers are re-offenders, so the high recidivism rate is a notable problem in Estonia. One of the objectives of prisons, other judicial institutions and criminal penalties, is to influence the offender not to commit new acts of crime. The high recidivism presently gives a reason to imply that the implemented actions to prevent and reduce recidivism, have not fulfilled a substantial part of its objectives.

The first part of this paper analyses how the concept of recidivism has been understood in Estonia and in some other European countries and also shows the most commonly used indicators to assess the extent of recidivism. Detention as a suspect (in Estonia it is the interrogation of a suspect), a conviction or imprisonment is employed as the indicator of new offence to diagnose recidivism. When analyzing both studies undertaken in Estonian and in some other European countries and available statistics, it is always necessary to make clear what indicator and how long period of observation has been used since it may vary by country.

The analysis revealed that the most influential factors and conditions that influence the rate of recidivism are: age, gender, ethnicity, education, family, job and addiction problems. It means that the risk of re-offending is higher for offenders who are younger, male, have low level of education, difficult family connections, are unemployed or with addiction problems. Although none of the mentioned risk factors imply that a person is to re-offend but when several aspects coincide it may substantially increase the risk of recidivism. For example, low level of

education makes it more difficult to compete in the labor market, making it difficult for those people to find a job. This situation could result in unemployment which may lead the person to commit crimes to provide any income.

Also different researches and different prison systems' approaches were analyzed to find out what circumstances they considered to affect the recidivism rate the most. The analysis indicated that big differences between those approaches were brought about by the fact that various researchers had different characteristics of offenders available.

The second chapter analyses applicable law and how recidivism is prevented today. The countries discussed were the Republic of Estonia, the United Kingdom, the Federal Republic of Germany and the Republic of Finland. The first part of the second chapter defined the crime prevention concept, how it was understood previously and how it is understood nowadays. Previously fight against crime was mostly defined through dealing with the consequences. Today it is more understood as preventing the crime and not just focusing on the aftermath. Although for prevention of recidivism it is inevitable that one must understand those two approaches together since recidivism itself means that the person has already committed a crime before.

The efforts done by the aforementioned European countries to prevent recidivism were also analyzed and compared to what kind of criminal policy is implemented in one or another country. In the Republic of Estonia, the Republic of Finland and the Federal Republic of Germany have created so called crime prevention councils, who define the local crime prevention strategies. In the United Kingdom they use three framework documents although they have prevention councils as well. In the Republic of Finland, they have implemented a soft criminal policy to reduce recidivism. That has resulted in significant decrease of the recidivism rate and the number of prisoners since the 1960s when the penal reform was conducted. In contrast, the recidivism rate remains relatively high in the United Kingdom where the criminal policy is more stringent.

The legal regulation in Estonia has given the opportunity to occupy inmates with work, but in practice only 10% of the closed prison inmates are occupied with productive work. The legislator has also given the opportunity to place inmates into an open prison and assign them to addiction treatment instead of prison. Although all three aforementioned measures are legally applicable, there are several problems associated with those and that is why they are used rather modestly, which is not compatible with the needs in practice.

Estonia has one of the highest inmates rates in the world, which is why the prisons are overcrowded. Therefore there are fewer resources to get individually involved in prisoners needs and problems to help them re-socialize. In prison inmates are usually occupied with household work which does help them develop working habits but does not give them the skills necessary to compete on the job market after they get released. This leads to the situation where after getting released from prison the inmate will have difficulties to find work due to lack of professional skills. Most of the inmates are occupied with household work, but that is not in accordance with the prisons obligation to ensure that inmates have work that helps them find work after getting released from prison and thereby successfully re-socialize. This is why it is necessary on one hand for the prison system to find partners in other sectors who would be willing to provide work to inmates. On the other hand it is important to motivate employers to hire inmates. As said before, after getting released from prison the prisoners have difficulties to re-socialize, this is why it is important to gain working skills in prison and then give them the opportunity to find a job. By occupying inmates with work that gives them working skills while in prison, we increase the inmates' likelihood of finding a job, and thus significantly reduce the risk of recidivism.

With a large number of inmates it might not be possible to provide productive work for everybody and this brings us back to the original problems – high number of inmates and not enough productive work for everyone. The author found that one possible solution would be to give more inmates the opportunity to serve their sentence in an open prison, where the imprisonment is executed in open environment. If the imprisonment would be in an open prison, the inmate would have a greater opportunities for productive work. Also in an open prison the inmate would not be isolated that far from the society so the re-socialization process would not be so difficult. To take all of the aforementioned into consideration we should place all detainees, who meet the requirements, whose release date is approaching in an open prison and let them serve the rest of their time in there. Thereby the re-socialization process occurs gradually. That kind of approach is supported by the fact that the recidivism rate, of those who serve their time until the end in prison, is the highest. That suggests that the inmates who serve all of their time in prison are not motivated and lack necessary skills to live successfully law-abiding life without committing new crimes.

The third option of preventing recidivism that is analyzed in this thesis is the opportunity to apply addiction treatment instead of imprisonment. Drug addiction is a psychological or physical dependence, which is generated as a result of use of narcotic drugs and psychotropic substances. Drug addiction is a major problem in Estonian society, and also amongst the

prisoners – a third of Estonian prisoners are drug addicts. Many researches from different countries have indicated that if we place drug-addicted offenders under the addiction treatment instead of prison, it is an effective way to reduce recidivism. In Estonia the substitution of imprisonment by addiction treatments available according to the Penal Code paragraph 69², that determines the term of imprisonment that may be substituted. The aforementioned subsection is based on the fact that if a criminal offence has been committed by criminal with a drug addiction, it is more expedient to treat him instead of placing him to prison. Addiction treatment also reduces substantially the risk of recidivism. In 2016 in Estonia about 12-16% of imprisoned drug addicts got the addiction treatment. Only few were given the treatment instead of imprisonment. In addition to the fact that addiction treatment is more effective in preventing and reducing recidivism than imprisonment, the treatment is considerably cheaper compared to the same duration of imprisonment. Under the current regulation there has come up a problem – the applicability of the addiction treatment is dependent on the applied imprisonment duration. If the applied imprisonment is six months to two years, then it is possible to apply addiction treatment. If the imprisonment is longer or shorter, it is not possible to apply addiction treatment. If a person has committed a crime due to the addiction, it is not politic to apply the addiction treatment only to those whose penalty is between six months and two years. It is important to analyze individually all the circumstances of the crime and of the person who committed it. By expanding the circle of persons qualifying for the treatment, it can be applied to more persons and thus prevent recidivism.

Kasutatud kirjandus

1. Ahven, A, Salla, J, Vahtrus, S. Retsidiivsus Eestis. Justiitsministeerium: Tallinn 2010.
Arvutivõrgus kättesaadav:
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/retsidiivsus_eestis_justiitsministeerium_2010.pdf (12.03.2017)
2. Ahven, A. jt. Kuritegevus Eestis 2015.
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_2015.pdf (12.03.2017)
3. Ahven, A, Hillep, E. Narkoravi õigusrikkujatele. Justiitsministeerium: Tallinn 2008.
Kättesaadav arvutivõrgus: <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/4941/1/Ahven2008.pdf> (17.03.2017)
4. Ahven, A. Narkomaaniaravi vangistuse alternatiivina. Uuringu aruanne. Justiitsministeerium: Tallinn 2007.
5. Ahven, A., Hillep, E. Narkoravi õigusrikkujatele. Justiitsministeerium: Tallinn 2008.
6. Alternatives to imprisonment — targeting offending problem drug users in the EU. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiciton: Belgium 2005.
7. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. Legalbewährung nach strafrechtlichen Sanktionen. Berlin 2014. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.bmjbv.de/SharedDocs/Publikationen/DE/Legalbewaehrung_strafrechtliche_Sanktionen_Kurzbroschuere.pdf?__blob=publicationFile&v=8 (17.03.2017)
8. Connolly, J. Alternatives to Prison With a focus on drug using offenders. Administration, vol. 54, no. 1 (2006).
9. Eesti statistika aastaraamat 2016. Statistikaamet: Tallinn 2016.
10. Eesti Töötukassa. Peamised statistilised näitajad. Registreeritud töötus 1993-2017.
Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.tootukassa.ee/content/tootukassast/peamised-statistilised-naitajad> (13.03.2017)
11. Eesti uimastitarvitamise vähendamise poliitika. Valge raamat. Siseministeerium: Tallinn 2014.
12. Ekunwe, I, Jones, R. Finnish Criminal Policy: From Hard Time to Gentle Justice. The Journal of Prisoners on Prisons, Vol. 21, No. 1&2 (June 2012).
13. Euroopa Liidu narkootikumidealane tegevuskava aastateks 2013-2016. 2013/C 351/01.
14. Euroopa uimastiprobeelmide aruanne. Suundumused ja arengud. Euroopa Liidu

- Väljaannete Talitus: Luxembourg 2016.
15. Federal Ministry of the Interior. Federal Ministry of Justice. Second Periodical Report on Crime and Crime Control in Germany, Abridged Version, Berlin 2006.
Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.uni-konstanz.de/rtf/ki/Second_Periodical_Report_on_Crime_and_en.pdf (17.03.2017)
  16. Federal Ministry of Justice. Federal Republic of Germany. Crime Prevention and Criminal Justice. Berlin 2010. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.bmjv.de/SharedDocs/Downloads/EN/StudienUntersuchungenFachbuecher/Crime_Prevention_and_Criminal_Justice_United_Nations_Congress_2010.pdf?__blob=publicationFile&v=3
  17. Florida Department of Corrections. Recidivism Report, May 2001. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.dc.state.fl.us/pub/recidivism/2001/factors.html> (11.03.2017)
  18. Florida Department of Corrections. 2014 Florida Prison Recidivism Study, June 2015. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.dc.state.fl.us/pub/recidivism/2014/gender.html> (12.02.2017)
  19. Gabor, T. Preventing Crime: Current Issues and Debates. Canadian Journal of Criminology. January 1990. Vol. 32 No. 1.
  20. Hirvoja, M. jt. Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri.
  21. House of Commons. Home Affairs Committee. The Government's Approach to Crime Prevention. Tenth Report of Session 2009–10. 23 March 2010. Kättesaadav arvutivõrgus:
<https://www.publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmselect/cmhaff/242/242i.pdf> (17.03.2017)
  22. House of Commons. Home Affairs Committee, Rehabilitation of Prisoners First Report of Session 2004–05. Kättesaadav arvutivõrgus:
<https://www.publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmhaff/193/193.pdf> (17.03.2017)
  23. Jehle, J-M, Heinz, W, Stutterer, P. Legalbewährung nach strafrechtlichen Sanktionen. Bundesministerium der Justiz. Berlin 2003. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.bmjv.de/SharedDocs/Archiv/Downloads/Legalbewaehrung_strafrechtliche_Sanktionen_kommentierte_Rueckfallstatistik.pdf?__blob=publicationFile&v=2 (23.03.2017)
  24. Jehle, J-M. Criminal Justice in Germany. Federal Ministry of Justice, Berlin: Fifth Edition 2009. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.bmjv.de/SharedDocs/Downloads/DE/Fachinformationen/Criminal_Justice

- [in_Germany_Facts_and_Figures.pdf?_blob=publicationFile&v=3](#) (17.03.2017)
25. Justiitsministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2017-2020. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/justiitsministeeriumi_arengukava_2017-2020.pdf (17.03.2017)
26. Kikas, L jt. Vanglateenistuse aastaraamat. Justiitsministeerium 2015.
27. Kindgren, J, Littmann, L. Work, education and treatment in Swedish prisons. A study on occupational activities for inmates. Summary of report No. 2015:20. The Swedish National Council for Crime Prevention (Brå) 2015. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.bra.se/download/18.31d7ffa1504bbffa065d06/1448970661178/2015_20_Work%2C+training+and+treatment+in+Swedish+prison_r.pdf (09.04.2017)
28. Kergandberg, E, Pikamäe, P. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.
29. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018: 2016. aasta täitmise ettekanne. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kriminaalpoliitika_arengusuundade_taitmine_2016.pdf (9.04.2017)
30. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018: 2016. aasta täitmise ettekande lisa Riigikogule. Kuritegevus Eestis, 2016. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kriminaalpoliitika_arengusuundade_taitmine_2016_lisa.pdf (13.03.2016)
31. Liiv, M-L, Hanni, E. Vangide tööhõive vabaduses: vanglas töötanud ja mittetöötanud kinnipeetavate võrdlus. Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika osakond 2006.
32. Lõhmus, U. Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. Tartu: SA Iuridium 2003.
33. Madise, L, Pikamäe, P ja Sootak, J. Vangistusseaduse kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2014.
34. Ministry of Justice, Finland. Council for Crime Prevention. Sanctions and effectiveness. 2016. Kättesaadav arvutivõrgus:
<http://www.rikksentorjunta.fi/en/index/crimeprevention/sanctionsandeffectiveness.html> (19.03.2017)
35. Ministry of Justice, Finland. National Council for Crime Prevention. Council of Crime Prevention. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.rikksentorjunta.fi/en/index.html> (17.03.2017)
36. Ministry of Justice, Finland. National Council for Crime Prevention. Working Together for Safer and More Secure Communities. Helsinki 2016. Kättesaadav

- arvutivõrgus:
http://www.rikoksentorjunta.fi/material/attachments/rtn/rtn/julkaisut/julkaisutomjartn/gtZNW6awB/Working_Together_National_Crime_Prevention_Programme_2016-2020.pdf (17.03.2017)
37. MTÜ Eesti Motiveeriva Intervjueerimise ja Treeningu Assotsiatsioon (EMTA) koduleht. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.emita.ee/> (14.04.2017)
  38. Parliament: House of Commons. Home Affairs Committee - Tenth Report. The Government's Approach to Crime Prevention, July 2010.
  39. Raska, E. Kriminaalpsühholoogia. Sissejuhatus ainesse. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS 2002.
  40. Raukas, M. (uuringu koordinaator) Retsidiivsus. Uuring korduvalt kriminaalkorras vabadusekaotusega karistatud noormeestest, vanuses 16-24, retsidiivsuse mõjuteguritest Eestis. Sine loco: Kuriteoennetuse Sihtasutus ja Mauritiuse Instituut 2007.
  41. Ross, S, Guarnieri, T. Recidivism rates in a custodial population: the influence of criminal history, offence & gender factors. Criminology Research Council Grant 35/89. February, 1996. Kättesaadav arvutivõrgus:
<http://www.criminologyresearchcouncil.gov.au/reports/35-89.pdf> (12.03.2017).
  42. Saar, J. Kriminaalpsühholoogia. Tallinn: Juura 2007.
  43. Saar, J. jt. Kuritegevus Eestis 1991-2001. Tallinn 2002: Juura.
  44. Saart, R. Sissejuhatus kriminoloogiasse. Tallinn: RAS Kommunlprojekti trükikoda 1994.
  45. Sootak, J. Karistusõiguse alused. Tallin: Juura 2003.
  46. Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 2015.
  47. Sootak, J. Üliõpilastööde kirjutamise ja vormistamise juhend. Tallinn: Juura 2016.
  48. Sootak, J, Pikamäe, P. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2015.
  49. Sööt, M-L. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/seletuskiri_kriminaalpoliitika_arengusuunad_aastani_2018.pdf (12.03.2017)
  50. Sööt, M-L. Uuringutest ja mõjude analüüsist kriminaalpoliitika näitel. Juridica, 2010, nr 8.
  51. Tamm, G, Markina, A. Uimastisõltlased Eesti karistussüsteemis. Uuringu tutvustus. Juridica, 2016, nr 3.

52. Tamm, G, Talu, A, Markina, A, Villenthal, A, Espenberg, S, Tourunen, J. & Varblane, U. (2016). Narkosõltlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis. Tartu: Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus. EV Justiitsministeerium.
53. The Secretary of State for Education and Skills by Command of Her Majesty. Reducing Re-Offending Through Skills and Employment. December 2005.
54. United Kingdom, Ministry of Justice. 2011 Compendium of re-offending statistics and analysis. 10 May 2011. Kättesaadav arvutivõrgus:
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/199232/2011-compendium-reoffending-stats-analysis.pdf (12.03.2017)
55. United Kingdom. Social Exclusion Unit, Reducing re-offending by ex-prisoners, July 2002. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/http://www.cabinetoffice.gov.uk/media/cabinetoffice/social_exclusion_task_force/assets/publications_1997_to_2006/reducing_summary.pdf (17.03.2017)
56. Vanglateenistuse koduleht. Kättesaadav arvutivõrgus:
<http://www.vangla.ee/et/karistuse-kandmine/toohoive> (09.04.2017)
57. Veemaa, J. jt. Kuriteoennetus kohalikul tasandil Eestis. 2016. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuriteoennetus_kohalikul_tasandil_lopparuanne.pdf (17.03.2017)
58. Walmsley, R. World Prison Population List. World Prison Brief 2016. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/world_prison_population_list_11th_edition_0.pdf (15.04.2017).

Kasutatud normatiivaktid

- 59. Karistusseadustik. - RT I 2001, 61, 364...RT I, 31.12.2016, 14.
- 60. Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I 2003, 27, 166...RT I, 31.12.2016, 46
- 61. Korrakaitse seadus. - RT I, 22.03.2011,4...RT I, 02.12.2016, 6
- 62. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. – RT I 1997, 52,834...RT I 03.05.2016,6
- 63. Psühhiaatrilise abi seadus. – RT I 1997, 16, 260...RT I, 30.12.2015, 88
- 64. Täitmisplaan. – RTL 2008, 29, 424... RT I, 21.04.2016, 10
- 65. Vangistus seadus. - RT I 2000, 58, 376... RT I, 01.03.2017, 4

Kasutatud kohtupraktika

- 66. RKKKm 26.05.2015 otsus asjas nr 3-1-1-61-15.
- 67. RKHK 07.12.2009 otsus asjas nr 3-3-1-5-09.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Agnes Aadel,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

“Korduvkuritegevuse ennetus Eestis ja Euroopas”,

mille juhendaja on professor Jaan Ginter,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.05.2017